

874

203.7

G-15

1895

2192 423 21192

ՊԱՐԶ ՔԱՐՈՉՆԵՐ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՄԱՐ)



Գ Ր Ծ Յ

ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ՔԱՆ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՅ

— (ԵՌԱՋԻՆ ԳՐ-ԲՈՅԿ) —

ՏՊԱԳՐԵԱԼ ԾԱԽԻՒՔ ՄԱՆՈՒԿ ԱՂԱՅԻ ԿԱՐԱ-
ՊԵՏԵԱՆՅ ՏԵՐԻՄ ՕՂԼՈՒԵԱՆՅ, ԱՐՄԱՒԻՐՅԻ



Տպարան Մայր Աթոռոյ ս. Էջմիածնի

1895

203.7
7-15

«Հայկ» լրագրողական և հրատարակչական ընկերություն

2037
9-15

այ.

1148,

22/1. 1896
Խիֆա.

ՊԱՐԶ ԲԱՐՈՋՆԵՐ

57

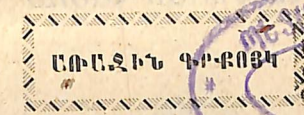
(Ժողովրդական ընտելացնողական համար)



(1007
32354)
17014-58

Գ Ր Ծ Ց

ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ԹԱՆՆԱՐԱՆՑ



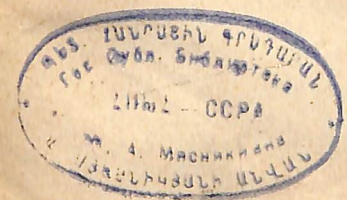
ՏՊԱԳՐԵԱԼ ԾԱԽԻԻՔ ՄԱՆՈՒԿԱԳՐԱՅԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ
ՏԵՐԻՄ ՕՂԼՈՒԵԱՆՑ, ԱՐՄԱՆԻՐՑԻ



20 01



Տպարան Մայր Աթոռի ս. Էջմիածնի
1895



34025-4.7.

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. ՄԿՐՏՉԻ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

1003



Եւ զու քարոզեա՛ զքանն, հաս ի վերայ ժամու
եւ տարաժամու. յանդիմանեա՛, սաստեա՛, միևիթարեա՛
ամենայն երկայնամտութեամբ եւ վարդապետութեա՛ն:

Առ. Տիմոթ. Երկր. Դ. 2:



*

Նորին վեհափառութիւն ամենայն Հայոց

Տ. Տ. Մ Կ Ր Տ Ի Չ

Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին.



Վեհափառ Հայր,

Թէ կեանքիս մէջ ունեցել եմ՝ մի-
երկու նշանատու օր, ապա տար-
ւոյս յունուարի 15-ը նրանց
մէջ ամենանշանատու տեղն է
ընում: Այդ օրը քաղդ ունեցայ
Հայոց մեծ Հայրապետին ներ-
կայանալու: Ի՛նչ վսեմ՝ քաղե-
ներ էին ժամանակի այն փոք-

րիկ մասը, որ վիճակուեց ինձ Լուսաւորչի վերջին
Գահակալին լսելու համար:

Տէ՛ր, Դուք ինձ երջանկացրիք, արժանացնելով ս.
Օծութեանդ Բարձրագոյն ուշադրութեանը: Այդ երջան-
կութիւնը պատրաստել էր ինձ համար՝ իմ «Չարչա-
րանքի Շաքաթը» որ առանձին հաւանութիւն էր գտել
«Յիսուսի վերջին շաքաթոսայ» մեծ շեղինակից:

Այսօր ահա՛, աստուածընտիր Հայրապետի՛ն վեհա-
փառութեանդ հրամանով արդէն կազմած լինելով աւե-
տարանական իմաստներից «ՊԱՐԶ ԲԱՐՈՋՆԵՐ» անու-
նով իմ՝ առաջին գրքոյկը, պատիւ ունեմ՝ որդիական
ամենախոնարհ ակնածութեամբ մատուցանելու վեհիդ ի
տնօրէնութիւն: Թո՛ղ ինքը՝ երկնային Բարոգիչ Յիսուս
ուղղէ նուաստիս մտքերը՝ ոյժերիս ներածին չափ իր
սուրբ անունը երկրիս վրայ փառաւորելու:

Վեհափառութեանդ ամենամուստ պաշտօնեայ
Է. ք. Նազարեանց.

15 փետրուարի 1895
ԹԻՖԼԻՍ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ա. «Զամենայն, զոր միանգամ կամիջիք՝ թէ արասցեն ձեզ մարդիկ՝ այնպէս եւ դուք արարէք նոցա...»

Բ. «Մի գանձէք ձեզ գանձս յերկրի, ուր ցեց եւ ուտի՞մ ապականեց, եւ ուր գողք ական հատանեն եւ գողանան»:

Գ. «Արդ՝ եղերո՞ւք դուք կատարեալք, որպէս եւ Հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է»:

Դ. «Շաքաթ վասն մարդոյ եղեւ, եւ ոչ եթէ մարդ վասն շաքաթու»:



ԱՅՍ ԳՐՈՒԱԾ-ԷՒՍ ԿԱՐԴԱՑՈՂՆԵՐԻՆ.

ՍՆՐԵԼԻ ԸՆԹԵՐՈՂ.



մենքիս յայտնի է, որ մենք հայ-քրիստոնեայ ենք, այսինքն՝ քրիստոսին հաւատացող ու հէտեող: Հաւատալով՝ այո՛, հաւատում ենք, որովհետեւ առանց քրիստոսի՝ չկայ յոյս, չկայ միւս կեանք, չկայ երկինք, չկայ Աստուած. այլ միայն փռչ՝ արտասուքով թրջուած: Հաւատում ենք որ Նա Աստուած է եւ Աստուծոյ Որդի: Հաւատում ենք, որ Նա մեր փրկութեան համար՝ իր Հօր ծոցը թողեց, երկնքի անհասանելի բարձրութիւնից խոնարհեց՝ երկիր եկաւ, իր աստուածութեան հետ մեր մարդկութիւնը խառնեց, մեզ եղբայր դարձաւ, որ մի օր մեզ էլ բարձրացնի, Աստուծոյ

որդի շինի: Դրա համար Նա՝ մարդացած Աստուածը՝ ամբողջ երեք տարի քարոզեց, խրատեց իր ժամանակուայ մարդկանց, սովորեցրեց նրանց այն ամեն բանը, ինչ որ հարկաւոր էր նրանց և մեր ամենիս համար, և բաց արեց մեր առաջ այն ճանապարհը, որով պէտք է գնանք յաւիտենական կեանքը, այն երանելի կեանքը, «որ մարդուս աչքը չէ տեսել, ականջը չէ լսել և ոչ ոքի մտքովն էլ չէ անց կացել, մի խօսքով՝ այն երջանիկ կեանքը, որ Աստուած պատրաստել է իր սիրած մարդկանց համար»:

Ասանցի՛ հաւատում ենք այս բոլորին. բայց միայն հաւատալը բաւական չէ. պէտք է և հետեւենք. այսինքն՝ ինչ որ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս խօսքով քարոզել է, աշխատել է մեր ականջներումը հալել, — այն մենք գործքով պէտք է կատարենք: Եթէ ոչ՝ դատարկ հաւատը՝ առանց գործքի՝ մեռած հաւատ է: Առաքեալն էլ այսպէս է խրատում. «Ինչպէս որ, ասում է, մարմինը՝ առանց հոգու մեռած է, այնպէս էլ հաւատը՝ առանց գործքի՝ մեռած է»: — Բայց մենք ինչպէս կարող ենք կատարել Քրիստոսի ասածները, եթէ չգիտենանք թէ Նա ինչեր է ասել: Նրա ասածներն էլ վաղուց կմտաւորուէին, եթէ իր աշակերտները չգրէին Սուրբ Հոգուով: Նրանց գրածները յետոյ մեր սուրբ հայրապետները հաւաքեցին մի գրքի մէջ, որին անուանեցին Աւետարան, այսինքն՝ մէկ այնպիսի գիրք, որի մէջ մեր փրկութեան համար «աւետիք» կայ, մեզ «աչքալոյս» կայ:

Աշխարհիս երեսին չէ լսուած մէկ այնպիսի ճշմարիտ, իմաստուն խօսք, որ գրուած չինի Աւետարանում: Եւ Աւետարանը չի կարելի ուրիշ գրքերի պէս կարգալ: Նրան կարգալիս պէտք է մոռանաւ աշխարհը և ինչ որ կայ նրա մէջ. պէտք է փակես աչքերդ՝ չորս կողմից բաները չտեսնելու համար. պէտք է կաշնես ականջներդ՝ դրսի ձայները չլսելու համար: Մարմնիդ աչքերը փակելուց յետոյ՝ պէտք է լայն բաց անես հոգուդ աչքերը, ինքդ պէտք է մտնես քո մէջ, և բոլորովին ուշք ու միտք դարձած՝ պէտք է խրուես, մտնես նրա խօսքերի, նրա մտքերի մէջ, ինչպէս այն մարդը, որ մտնում է ծովի յատակը՝ մարգարիտներ փնտռելու համար: Աւետարանի ամէն մի խօսքը մի ահագին խրատ, մի անգին մարգարիտ է նրա գինն իմացողի համար: Աւետարանի խօսքը մեղրից աւելի քաղցր է, կարագից՝ աւելի սննդարար: «Ճաշակեցէք և տեսէք՝ ինչպէս քաղցր է Տէրը»: Չէ՛ հարկաւոր, որ անպատճառ Աւետարանի բոլոր խրատները անգիր գիտենանք. բաւական է, որ նրանցից միայն մէկի զօրութիւնն իմանանք, — որ կարողանանք մեր կեանքը Քրիստոսի ուղածի պէս կառավարել այս աշխարհում: Այդ՝ խրատների ծովից մի քանի կաթիլ ջուր էլ որ վեր առնենք, մեզ բաւական է: «Աւետարանի խօսքերը ճրագ են մեզ համար և լոյս են տալիս մեր ճանապարհներին»: Երբ քահանան Աւետարանը կարդում է, ինքը չէ՛ որ խօսում է. Աստուած է խօսում. «Ասէ Աստուած»: Այս է պատճառը, որ ժողովուրդը

ոտքի է կանգնում՝ Աստուծուն լսելու համար:

Եկեղեցում ամէն օր կարգացուում է Աւետարանը, բայց ամենքը չեն տկանջ դնում, լսում: Լսողների էլ տասից մէկը հազիւ է հասկանում: Հասկացողներից շատ քչերն են մտքումը պահում: մտքումը պահողների էլ հարիւրից մէկը հազիւ է լսած՝ պահածը կատարում: Սրա պատճառն այն է, որ «աշխարհի հոգսերը, փառք ու պատուի ետեւից ընկնելը» մեզ այնպէս են կապել, կաշկանդել, որ մենք փոխանակ այս աշխարհի տէրը դառնալու՝ սրա ծառան, սրա ստրուկն ենք դարձել: Բոլորովին մոռացել ենք, որ մենք այնքան այս հոգեղէն աշխարհի համար չենք ստեղծուած, ինչքան մէկ ուրիշ՝ հոգեղէն աշխարհի համար: Բայց մեր հոգին դատարկ է, մեր սիրտը ցամաքած, այս պատճառով Քրիստոսի այն խօսքերը, որ պէտք է մեր հոգին թւաւորէին, մեր սրտի թելերը թրթռցնէին,—մեր սրտի պատերին հասնելիս այնպէս են սառչում, կորչում, ինչպէս հրացանից արձակուած գնդակը սառչում ու կորչում է աւազոտ անապատում: Եթէ մենք այդ խօսքերի միտքը լաւ հասկանանք, եթէ մենք նրանց տեղ տանք մեր սրտումը, այն ժամանակ դրանք կը մտնեն մեր սիրտն ու հոգին, ինչպէս անձրևի կաթիլները ծծուում են դաշտերի կոշտացած հողում:

Յիսուս Քրիստոս շատ ու շատ ընտիր խօսքեր է ասում իր ս. Աւետարանի մէջ,—մէկը միւսից աւելի իմաստուն, մէկը միւսից աւելի հոգեշահ խօսքեր, այնպէս որ եթէ մէկը ուզենայ նրանցից ամենալաւն ու

գեղեցիկն ընտրել,—ամենալաւն ու գեղեցիկը միշտ ընտրելու կը մնայ, որովհետեւ նրա բոլոր խօսքերը աստուածային խօսքեր են: Նրա ամեն մի խօսքը այն սանդուղքի մի ոտքը՝ մի աստիճան է, որի մի ծայրը երկնքումն է, միւսը՝ երկրումը: Նրա ամեն մի խօսքը մի աստիճան մեզ մօտեցնում է երկնքին, և բոլորը միասին մեզ մոցնում են երկինքն ու երկնային արքայութիւնը, թողնելով որ վայելենք այնտեղ յաւիտենական կեանքը: Նրբ մէկ անգամ Յիսուս պարզապէս ասեց իր աշակերտներին՝ որ իր թագաւորութիւնը երկնքումը պէտք է լինի, ոչ թէ երկրումը, ինչպէս իր միամիտ ու փառասէր աշակերտներն էին կարծում—նրանցից շատերը թողին Նրան ու հեռացան, այն ժամանակ իր մօտ մնացող աշակերտներին հարցրեց, «Մի՞թէ դուք էլ էք կամենում գնալ»: Սրան Պետրոս առաքեալը պատասխանեց, «Տէ՛ր, դու յաւիտենական կեանքիցն ես խօսում, մենք ո՞ւմ մօտ պէտք է գնանք»: Այդպէս էլ մենք, այդ սանդուղքի գլուխը հասնելու համար՝ պէտք է մնանք Յիսուսի մօտ:

Բայց Քրիստոս իր ս. Աւետարանի մէջ մեզ եղբայրաբար խրատելով և ընկերաբար համոզելով չէ՛ բաւականանում: Այլ Նա ճշմարիտ ուսուցչի պէս՝ զգուշացնում էլ է մեզ, ցոյց է տալիս, որ մենք վերջը պատասխան պէտք է տանք Նրան իր տուած խրատները մօքներումս չպահելու և իր կամքը չրկատարելու համար: «Այն խօսքերը, ասում է Նա՝ ինչ որ ահա այս աշխարհում ձեր ականջներումն ուղղում

եմ հալել, հէնց այն խօսքերը ձեզ կը դատեն ու կը դատապարտեն միւս աշխարհումը, որտեղ ես իբրեւ դատաւոր՝ հաշիւ կը պահանջեմ ձեզնից»:

Այս պատճառով ահա այսուհետեւ ես խօսելու եմ քեզ հետ աւետարանական խրատներից, որ տեսնես՝ թէ ինչ իմաստութիւն կայ թաքնուած Յիսուս Քրիստոսի ասած պարզ ու հասարակ խօսքերի մէջ:

Է. ք. Ն.



Բ Ա Ն Ա.

1. Զամենայն, զոր միանգամ կամիջիք՝ թէ արասցեն ձեզ մարդիկ, այնպէս եւ դժուար արարէք նոցա:
2. Զի այս իսկ են օրէնքն եւ մարգարէք:

Մատթ. Է. 12:

Մենք մեր կեանքում շատ բաներ ենք անում: Բայց կայ այնպիսի բան, որ պէտք է անենք— չենք անում, կայ էլ այնպիսի բան, որ պէտք է անենք— անում ենք: Մենք ո՛չ մեր անելու բաների օգուտն ենք հասկանում, ոչ էլ՝ չանելու բաների վնասը, և շատ անգամ լաւը վատի տեղն ենք ընդունում՝ վատը՝ լաւի տեղ: Սրա պատճառն այն է, որ մեր բոլոր անելքը անում ենք ո՛չ թէ այնպէս, ինչպէս մեր Տէր Յիսուսն է կամենում, այլ՝ ինչպէս մենք ենք հասկանում:

Մեզնից հազարաւոր տարի առաջ՝ Իսրայէլացի Ժողովուրդն էլ, երեսը Աստուծուց դարձրած՝ ամեն

բան իր հասկացողութեամբ էր անում, որ Աստուած մէկը միւսի ետեւից՝ նրան խրատելու համար մարգարէներ ուղարկեց: Այդ մարգարէների ձայները կտրուեց նրանց խրատելով, բայց նրանք մազի չափ էլ չուղղուեցին: Եկաւ Քրիստոս, և ամէն բան գտաւ տակն ու վրայ եղած. Ժողովրդի բարբը փչացած, Աստուծու պատուիրանքները մոռացուած, սուտն ու կեղծը սրբոնեցումը արմատացած:

Արդեօք Քրիստոս որ մեզ մօտ գայ, իսրայէլացիներից աւելի լաւ կը գտնի մեզ. մեզ, որ իր աւետարանի լուսով լուսաւորուած և իր սուրբ արիւնով մեղքի գերութիւնից ազատուած ենք: Ինչո՞ւ ենք մենք նրանցից աւելի: Մեր ո՞ր գործքով կարող ենք պարծենալ նրանց առաջը:—Ո՛չ մի գործքով: Մենք էլ մեր երեսը այնպէս ենք դարձրել Քրիստոսից, ինչպէս իսրայէլացի Ժողովուրդը՝ իր Աստուծուց: «Այս Ժողովուրդը, ասում էր Յիսուս, շրթունքներով, դատարկ լեզուով է պաշտում Ինձ, իսկ իրանց սրտերը շատ հեռու են ինձնից»: Այսօր 1900 տարի անցնելուց յետոյ այս միւսնոյն խօսքերը պակաս են սաղում մեզ: Մեր բերանում անգաղար կրկնուող «Աստուած, Քրիստոս, Խաչ, Աւետարան» խօսքերը որ և իցէ նշանակութիւն ունեն. հաստատում են որ մենք քրիստոնեայ ենք: Ինչի՞ց է երևում մեր քրիստոնէութիւնը: Միթէ նրանցից՝ որ տարին մի-երկու անգամ եկեղեցի ենք գնում երեսներս խաչ հանում, ծուներ գնում, մոմ վառում, խունկ ծխում, պաս պահում:

Մենք մեր ո՞ր գործքով փառաւորեցինք Յիսուսի անունը: Նրա տուած հաղար ու մի խրատներից ո՞րը մեր ականջի օղ շինեցինք. Նրա քարոզած ճշմարտութիւններից ո՞րը մեր կեանքի համար կանոն շինեցինք: Մեր ո՞ր պակասութիւններն ուղղեցինք, մեր ո՞ր թուլութիւններին յաղթեցինք: Ո՛չինչ չենք արել, ոչինչ չենք սովորել: Դեռ աւելին կասեմ, մենք այսօր հրէաներից էլ յետ ենք մնացել: Ի՞նչպէս: Նրանց քարոզեցին 16 մարգարէներ, մեզ քարոզեցին ու քարոզում են 12 առաքեալներ, 72 աշակերտներ, հարիւրաւոր հայրապետներ, հաղարաւոր նահատակներ: Մենք Աւետարան ունենք, նրանք չունեն: Նրանք Քրիստոսին խաչեցին՝ չհասկանալով, մենք խաչում ենք Նրան հասկանալով: Զէ՞ որ՝ «Ո՛ւմը շատ է տուած, նրանից շատ կը պահանջուի»:

Թէ՛ նրանք, թէ՛ մօնք—օրէնքի հոգին թողել՝ նրա տառը, նրա խօսքն ենք ձեռք առել: Թէ՛ նրանք, թէ՛ մենք—եկեղեցի ենք գնում՝ ձեւի համար, աղօթում ենք՝ ձեւի համար, պաս ենք պահում՝ ձեւի համար: Աւետարանը մեզ ասում է՝ աղքատին պէտք է ողորմութիւն տանք, մենք չենք տալիս. եթէ տալիս էլ ենք—ուրիշներին ցոյց տալու համար ենք տալիս: Աւետարանը մեզ ասում է՝ պէտք է աղօթք անենք, մենք չենք անում. եթէ աղօթում էլ ենք—միտքներս ո՛չ թէ մեր աղօթքի, մեր խնդրուածքի վրայ է, այլ՝ եկեղեցուց դուրսը: Աւետարանը մեզ ասում է՝ պէտք է պաս պահենք, մենք պաս չենք պահում. եթէ պահում էլ ենք

— մենակ կերակրեղէնի պատն ենք պահում: Մենք տարին մի անգամ չենք խոստովանում: եթէ խոստովանում էլ ենք, ո՛չ թէ մեր մեղքերն ենք խոստովանում, այլ քահանայի ասածներն ենք կրկնում: Մենք չենք ճաշակում, եթէ ճաշակում էլ ենք, ո՛չ թէ այն պատճառով, որ ճաշակուելու մի առանձին կարիք ենք ըզգում, այլ որ՝ ուրիշներն էլ են ճաշակում: Սրանից ի՞նչ է դուրս գալիս.—այն՝ որ մենք շատ քիչ ենք դանազանում կեղծաւոր փարիսեցիներից: Այնչէս բան չենք անում՝ հասկանալով, ամէն բան միայն ձեռի համար ենք անում:

Բայց, եթէ մենք մարդ ենք կատարեալ, եթէ քրիստոնեայ ենք ճշմարիտ, մէկ մտածենք, թէ՛ ինչի համար ենք աշխարհ եկած, ունի՞նք մի բարձր նպատակ, համո՞ւժ ենք այդ նպատակին: Միթէ մենք նրա համար ենք աշխատում եկած, որ ամեն մէկս միայն մեզ վրայ մտածենք, մեր ապրուստը հոգանք, մեր կեանքը ապահովենք: Մեզ պէս հազարաւոր մարդկանց հետ ենք ապրում ու նրանց մէջը պտըտում: Միթէ դէպի այդ մարդիկը մենք ոչինչ պատրքեր չունենք կատարելու: Հայր ենք՝ ընտանիքի մէջ, ազգակից ենք՝ մօտիկ շրջանի մէջ, ընկեր ենք՝ մտերիմների մէջ, անդամ ենք՝ հասարակութեան մէջ, որդի ենք՝ հայրենիքի մէջ, մասն ենք՝ մարդկութեան մէջ.—միթէ ոչինչ կապերով կապուած չենք այս ամենքի հետ, ոչինչ պարտքեր չունենք կատարելու սրանց վերաբերմամբ:

Կարելի է, դու ինձ հարցնես թէ՛ այդ ի՞նչ

պարտքեր են, որ դրուած են ինձ վրայ: Այդ պարտքերը, սիրելիս, գրուած են Աւետարանի ամէն մի երեսում, գրուած են նրա ամէն մի տաղում: Այստեղ դժուարն այն է, որ մենք չենք կարող բոլորը մի տեղ հաւաքել ու միշտ մեր աչքի առաջն ունենալ: Այս բանը շատ լաւ գիտէր ինքը՝ մեր պարտքերը հասկացնող Յիսուսը: Նա շատ լաւ գիտէր, որ մենք իբրեւ հոգեղէն արարածներ, աշխարհի ունայն հոգսերի մէջ խրուած մարդիկ՝ շուտ կը մոռանանք իր տուած խրատները: Այս պատճառով Նա իր բոլոր ասածներն ու ասելիքը հաւաքեց այս մէկ խրատի մէջ. «Այն ասէ՛ք, ասէ՛ք էլ ի՞նչ որ ոչ ոք չէ ասէ՛ր որ ոչինչ էլ ասէ՛ն, որ ոչինչ էլ ասէ՛ք նրանց»: Ի՞նչ կարճ խօսք, բայց ի՛նչ երկար միտք: Մէկ միտք, որ ո՛չ թէ մարդիկ, այլ ամբողջ ազգ կարող է ոտքի կանգնեցնել, ո՛չ թէ տներ, այլ ամբողջ աշխարհ կարող է կառավարել: Ահա երկու խօսք, որ ամէն մարդ, ամէն հայ-քրիստոնեայ կարող է իր կեանքի կանոն շինել: Դա մէկ այնպիսի խօսք է, որ միշտ կը զարթեցնի մեր թմրած խիղճը, մի խօսք՝ որ միշտ կը կակղացնի մեր քարացած սիրտը, կը տաքացնի մեր սառած հոգին: Այս կարճ խօսքը մի ազդարար ձայն է, որ ամէն հարկաւոր ժամանակ կը յիշեցնի մեզ մեր պարտքը, Կարելի է, դու ուզում ես աւելի մօտիկից տեսնել այդ խօսքի

17014-58
(1007/32354)



ոյժը. ահա ցոյց տամ քեզ:

Տես՝ այս մարդը ապրելու համար հաց չունի. իսկ դու այսօր մի քանի տեսակ կերակուր ես ունենալու քո սեղանի վրայ: Հիմա դու մոռացիր քո լիութիւնը և մտիր նրա չքաւորութեան մէջ. այնպէս համարիր թէ՛ ցամաք հացի կարօտը դու ես, Աստուծոյ բարութիւնով լցուած սեղանի տէրը նա է: Ի՞նչպէս է լաւ օրումն ես, դուր է գալիս քեզ այդ թշուառութիւնդ: Տես՝ մէկ օր չէ՛, երկու օր չէ՛—ամբողջ կեանքդ, կնոջդ ու որդիերանցդ հետ այդպէս սե օրում պէտք է անցկացնես: Ի՞նչ է, շատ նեղ տեղն ես: Ի՞նչ կը կամենաս, որ այն առատ սեղանի տէրը քեզ անի: Գիտեմ՝ սիրտդ շատ բան կուզի. բայց այս անգամ՝ քջովն էլ կը բաւականանաս: Անկասկած՝ դու կուզես որ նա քեզ մի կտոր հաց և մի բաժին տաք կերակուր տայ: Հացի Տէրը, աշխարհի համար առատ սեղան բաց անող Աստուած աչքը քեզ վրայ է գցել: Լիութիւն ու բարութիւն բաժանող Յիսուս ասում է քեզ. «Տես՝ թշուառութիւնը, գէ՛հ հիմա տո՛ւր այդ խեղճին իր ուզածը. էլ մի սպասիր որ նա ձեռքը դէպի քեզ մեկնի, կարելի է՝ ամաչում էլ է: «Թէ՛ նրան տաս, թէ՛ ինձ, — միևնոյն է »:

Տես՝ այս մարդը այս ձիւն-ձմեռ օրով մարդուս թուրք սառնող ցրտերին, բարակ ու ցնցոտի հագուստի մէջ կձկուած, ձեռքերը բերանով տաքացնելով, ո՛վ գիտէ՝ մի կտոր փայտի, մի պարկ Խ—շ—բէ ետն ից է ման գալիս՝ իր խուցը տաքացնելու: Իսկ

դու, տաք սենեակումդ, փափուկ բազմոցիդ վրայ թեկն ընկած՝ ստանալու փողերիդ հաշիւն ես տեսնում: Թող Աստուած մէկդ հաղար անէ, բարով վայելես: Միտդ է՝ առաջուայ կեանքդ. ո՛վ էր քեզ մարդատեղ դնում, երեսիդ նայուն ո՛վ էր, պարտքով ապրելով՝ հոգիդ դուրս էր գալիս: Ոչինչ էիր՝ ահագին կարողութեան տէր դարձար: Դու վայելում ես Աստուծոյ ստեղծած կրակի ջերմութիւնը՝ մէկը տասնով, մէկը հարիւրով. դու ծիծաղում ես դրսի սառնամանիքի վրայ և վառարանիդ փայտն աւելացնում: Իսկ դուրսը, սառուցով պատած աշխարհը այդ թշուառի լերպն ու թոքը սարսուցնում է: Հիմա մի բոպէ քո վիճակը փոխիր դրա վիճակի հետ: Ի՞նչ դառն է, նիչ անտանելի,— մերկ գետին, սառած պատեր, անկրակ օջախ, տկորչվիլախ երեխաներ, տարակուսող մայր, անօգնական հայր. իսկ ձիւնը քրդում է ու բրդում: Ասա՛ տեսնեմ՝ ի՞նչ կը կամենաս որ այն մեծատունը քեզ անի: Անկասկած, կասես՝ ինչ լաւ կը լինէր, որ այս բազդաւոր մարդը մի քիչ հին-մին շոր տար ինձ, կամ մի քանի կտոր փայտ: «Տո՛ւր դրան, տո՛ւր, ասում է Յիսուս, տո՛ւր՝ ինչի որ կարօտում է. դրա մերկութիւնը որ ծածկես, դրա սառած երեխաներին որ քիչ շնչի բերես,— ես այնպէս կը համարեմ՝ թէ ի՛նձ ես հագցնում, ի՛նձ ես տաքացնում »:

Ահա՛ այս ողորմելի մարդը, իր առաջուայ բարձրութիւնից ընկած, հարստութիւնից զրկուած՝ այսօր կրճքի տակից ծանր հառաչանք՝ քթից մուխ հանելով՝

իր սեւ օրն է ողբում: Ամբողջ օրը պարապ, քաղաքի փողոցներն է չափում: առաջուայ բարեկամների ու ծանօթների երեսին չէ կարողանում նայել, ամենքի մօտ կուչ է եկել, փոքրացել, գետնին հաւասարուել: Մի քանի կուպէկ է ուզում՝ մի գործի կպչելու, չէ ճարում: Իսկ դժ հազարգ հազարի վրայ դրած՝ դէպի բանկն ես շտապում և այդ թշուառի մօտովն անցնում ես, իբր թէ դրան ամենեւին տեսած չը լինես: Չես յիշում՝ քանի քանի ճոխ սեղանների վրայ դրա «կենացն» ես առաջարկել, ահա դա, վայ դրա «կեանքին»: Մի շտապիր, կանգնիր մի բոպէ. քեզ դրա տեղը դիր: Ի՞նչ կուզէիր, որ այդ վաղածանօթ մեծատունը քեզ անէր: Երեւի, դու կը կամենայիր որ դա քեզ իր գործերից մէկի վրայ կանգնեցնէր, թէկուզ, ամենահասարակ գործի վրայ: Կուզէիր որ քեզ ձեռք տայ, սիրտ տայ, հօգի տայ, ընկած տեղիցդ բարձրացնի, որ քո փլուռոյ տունը կանգուն մնայ, որ ձեռքիդ նայող ընդանիքդ մի քիչ շունչ առնի: Ուրեմն, «դու էլ դրան այդպէս արա» ասում է քեզ Յիսուսի այս փրկարար խրատը:

Տես, մի խումբ ցած մարդիկ, նախանձելով այս ազնիւ մարդու բարի անուան վրայ, սեւ գոյներով են ներկում նրան իր իշխանաւորի առաջը՝ նրա աչքից գցելու համար: Քո խօսքը գին ունի իշխանաւորի առաջը և հեռու կանգնած՝ թամաշայ ես անում: Դիր քեզ նրա տեղը, որ զուր բամբաստում է: Ի՞նչ կը կամենայիր որ նա քեզ անէր,— Անկասկած դու կը կամենայիր որ նա քեզ պաշտպանէր իշխանաւորից առաջը,

կուզենայիր որ քո մաքուր, անբիծ անունը իր բարձրութեան վրայ մնար: Ուրեմն դու էլ նրան այնպէս արա: Ահա ամէն այսպիսի ժամանակ դու և քեզ հետ աշխարհը կը զգայ իր վրայ Յիսուսի այն մեծ խրատի զօրութիւնը, որ ասում է. «Ի՛նչ որ ուզում էք որ ուրիշները ձեզ անեն, դուք էլ այն արէք նրանց»:

Բայց այս խրատը ուրիշ խրատների նման չէ. սա երկու բերնանի թուր է, աջ էլ է կտրում, ձախ էլ: Եթէ այս խրատը հակառակ մտքով հասկանանք, էլի մի և նոյն օգուտները կստանանք: Մեզ շրջապատող մարդկանցից դէպի մեզ կամ օգուտ է գալիս, կամ վնաս: Մէկը ցանկանում ենք, միւսը չենք ցանկանում: Ո՛րն էլ գալու լինի մեզ վրայ, ինչին որ կարօտ լինեն ուրիշները, ինչից որ ազատուել ուզենան, միշտ այս խրատը ամենքին օգնութեան կը հասնի: Ահա այսպէս. եթէ այս խրատը հակառակ մտքով քննենք, կը ստանանք միւս, սրան հաւասար խրատը. «Այն ամէնը, ինչ որ չէ՛ք «դու»-ն, որ ուրիշները ձեզ անեն, դուք էլ չէ՛ք անի նրանց»: Դու չես կամենայ, որ ուրիշը քեզ զրկի, տանջի, հալածի. չես ուզի, որ ուրիշը քեզ խաբի, անպատուի, դաւաճանի,— «դու էլ, ասում է քեզ մի և նոյն խրատը, ուրիշին մի զրկիր, մի տանջիր, մի հալածիր, մի խաբիր, մի անպատուիր, մի դաւաճանիր»:

Ահա թէ, սիրելիս, ինչ պարտքեր են դրուած քեզ վրայ, ինչ վրայ ու ամենքի վրայ: Այս պարտքերը զրուած են թէ առաջին հարստի և թէ վերջին

աղքատի վրայ: Ո՛չ որ չէ ստեղծուած նրա համար, որ միայն իր օգտի համար ապրի: Ո՛չ մէկս այն պատճառով չենք զարդարուած բանականութեան պսակով, որ մեր կեանքը օգուտ չը բերի ուրիշներին: Եւ եթէ մեր կեանքը օգուտ չէ բերում ուրիշներին, նշանակում է՝ մենք իբրեւ մարդ՝ մեռած ենք: Ի՞նչպէս որ կան կենդանիներ՝ մեռածների մէջ, այնպէս էլ կան մեռածներ՝ կենդանիների մէջ: Երբ որ մենք կարողանում ենք զանազանեւ բարին չարից, ճշմարիտը ստից, — շրանով մենք պարտական ենք մնում երկրիս վրայ մարդու առաջը՝ երկնքումը Աստուծոյ առաջը: Եւ եթէ մենք, այսքանը հասկանալով չօգնենք միմեանց, այն ժամանակ մարդկային ազգը շուտով կը վերջանայ, կը ջնջուի աշխարհի երեսից, և աշխարհս կը դառնայ առաջուկայ պէս՝ «Երկիր աներևոյթ և անպատրաստ»:

Սկսած այն ուրախ րոպէից՝ երբ մայրը իր մանուկը վաթաթում է խանձարրում, մինչև այն ատուր րոպէն՝ երբ մէկի ձեռքը սրբում է մեռնողի երեսից մահուան քրտինքը, — այդ բոլոր ժամանակը մեզնից ոչ չի կարող ապրել աշխարհումս՝ առանց միմեանց օգնելու։ Այս պատճառով, ամէն մարդ, ով որ կարօտ է օգնութեան՝ ոչ թէ պէտք է խնդրի, ազատի, այլ իրաւունք սւնի օգնութիւն պահանջելու ամենքից։ Եւ ով որ կարող է օգնութիւն հասցնել, բայց չէ՛ հասցնում նա մեղաւոր է, նա վատ զինուոր է պատերազմի դաշտում։ Առաքեալն էլ է ասում. «Ով որ գիտէ բարին, բայց չէ՛ անում, նրա համար մեծ մեղք է»։ Իսկ սրբակրօն

վարդապետներին մէկը աւելի հեռուն է գնում. «Մար-
դիկ, ասում է, պէտք է տանջուեն դժոխքումը ոչ
թէ միայն այն չար գործերի համար, որ արել են,
այլ և՛ այն բարի -գործերի համար, որ կարող էին
անել, բայց չեն արել»:

Յիսուս Գրիստոս երբ տուեց մեզ այս մեծ խրատը թէ՛ «Այն ամէնը՝ ինչ որ ուզում էք որ ուրիշները ձեզ անեն, դուք էլ այն արեք նրանց», սրանով չլեր- ջացրեց իր խօսքը, այլ զրա մեծ նշանակութիւնը ցոյց տալու համար աւելացրեց. «Որովհետեւ հէնց որ» «Եւ պարտ-նաւորութիւնը եղբայրս ու խորհրդակցութիւնը»։ Ի՞նչ է ուզում ասել սրանով Յիսուս. բոլոր օրէնքներն ու մարգարէութիւնները ինչպէս են մտել այդ երկու խօսքի մէջ։ Ի՞նչքան աւելի պէտք է լինի մեր զար- մանքը, երբ մտածենք որ՝ օրէնքներն ու մարգարէու- թիւնները այն բոլոր խօսքերը, մտքերն ու խրատներն են, որ Աստուած ասել ու տուել էր իսրայէլի ժողո- վրդին իր ուղարկած մարգարէների բերանով։ Կարճ ասենք. օրէնքներն ու մարգարէութիւնները ամբողջ Աստուածաշունչ Ս. Գիրքն է։ Իսկ ամբողջ Ս. Գրքի միտքը ամփոփուած է Աստուծոյ մեզ տուած տասը պատուիրանքների մէջ։ Թէ՛ այդ պատուիրանքները կատարենք, թէ՛ Յիսուսի այս խրատը,—մի և նոյնն է։

Եւ մեր արած բարերարութիւնների փոխարէնը,
երկնքի արքայութեան մէջ ստանալուց առաջ՝ պէտք
է համոզուած լինենք, որ կը ստանանք այս և միւս
կեանքի շեմքումը եղած ժամանակներս: Ճշմարիտ, մէկ

լաւ մտածենք թէ՛ ինչեր են գալու մեր աչքի առաջը, երբ տեսնենք կամ յիշենք այն քաղցածին, որին մենք կերակրել ենք, այն ծարաւածին, որին մենք խմացրել ենք, այն մերկին, որին հագցրել ենք, այն պանդուխտին, որին մեր տուն ենք տարել, այն հիւանդին ու բանտարկուածին, որոնց տեսութիւնն ենք գնացել: Ի՞նչ ուրախ սրտով, ի՞նչ հանգիստ խղճով պէտք է յիշենք մենք նրանց: Ի՞նչ տեսարաններ են:

Եւ մեր մահուան ընկերներին, երբ աչքներս վերջին անգամ կը գցենք այս աշխարհի վրայ և առաջին անգամ՝ դէպի երկինք, ո՛հ, այդ տխուր, այդ ծանր ու անմխիթար ընկերներին ո՛չ ոք և ոչինչ բան չեն կարող մեզ այնպէս մխիթարել, ինչպէս այդ տեսարանները: Եւ դաժաղում պառկելիս մեր հոգու աչքով կը տեսնենք այն թշուառներին, որոնց մենք որեւիցէ կերպով օգնել ենք, և զրանք ամենքը կերեւան մեզ՝ ինչպէս մխիթարիչ հրեշտակներ:

Կանցնի վերջապէս այս աշխարհը իր փառքերով, իր հոգսերով, կը գայ մեր արածների մասին հաշիւ տալու օրը, յայնժամ սիրով պէտք է այս խրատին հետևողները ընդունուեն արդար, անմահ գառաւոր Յիսուսից այն ահագին օրը, որ էլ վերջ չէ ունենալու, այն մեծ օրը, երբ խօսք պէտք է վերջանայ և Գրքի թագաւորի:



Բ Ա Ն Բ.

1. Մի՛ զանձէք ձեզ զանձս յերկրի, ուր ցեց եւ ուտի՞մ ապականեն, եւ ուր գողք ական հատանեն եւ գողանան:
2. Այլ զանձեցէ՛ք ձեզ զանձս յերկինս, ուր ոչ ցեց եւ ոչ ուտի՞մ ապականեն, եւ ոչ գողք ական հատանեն եւ գողանան:
3. Զի ուր զանձք ձեր են, անդ եւ սիրտք ձեր եղիցին:

Մատթ. Զ. 19—22:



Աշխարհիս երեսին ինչ կայ մարդուս համար ոսկուց ու արծաթից լաւ բան. ա՛խ, ի՞նչ լաւ բան է գանձ ունենալը: Ինչ արժէ մի հարուստ, մի փարթամ տիկնոջ համար—մատները շարել գոհար մատանիներ, բազուկը զարդարել ոսկի ապարանջանով, վիզն ու կուրծքը՝ աչք ծակծկող ականղէնով: Ի՞նչ փառք, ինչ պարծանք է—մոնել այդ զարդերով մի լուսաւորուած, մի ջահաւորուած դահլիճ, մոնել մի

ընտիր հասարակութեան մէջ, և սրան—նրան բարեւ-
լիս, ձեռք տալիս՝ այրող կրակներ ցանել ու տարածել
չորս կողմը: Երբ ամէն աչք քեզ կը նայի, երբ ամէնքի
ուշքը քեզ վրայ կը լինի դարձրած, — մի թագաւորու-
թիւն արժէ այդ րոպէն:

Բայց մեզ՝ տղամարդկանցս համար այդ կանայի
զարդերը այնքան էլ գին չունեն. մեզ համար ամօթ
էլ է զանազան զարդ ու զարդարանքով պարծենալը:
Մեր պարծանքը փողն է, դրամն է: Լաւ քննեցէք
«դրամ» բառը, թո՛ղս կարդացէք, կը ստանաք «մարդ»:
Ասում են՝ այս նշանակում է թէ՛ մարդն ու դրամը
անբաժան պէտք է լինեն: Այո՛, դրամը, փողը՝ մեր
ամենահարկաւոր բանն է, մեր ուժն ու զօրութիւնն է,
մեր պատիւն ու պարծանքն է, մեր երջանկութիւնն է.
ա՛խ, ինչ եմ ասում—մեր երկրորդ Աստուածն է.
առաջին Աստուածը երկնքում—Աստուած, երկրորդ
Աստուածը երկրում—փողը:

Բայց, քանի որ մենք այսպէս ոսկով ու փողով
կուրացել ենք, լսենք՝ ինչ է ասում ամէն հարստու-
թիւն տուող Յիսուսը: «Ձեզ համար, ասում է, Բանջ մի
հաւաքէ՛ք երկնքից»: Ինչո՞ւ. չէ՛ որ գանձով ենք ապրում
այս աշխարհում: Գանձ որ չհաւաքենք, մեզ ո՛վ կը
պահի, մեր որդկերանցը ո՛վ կը կերակրի, կը հագցնի.
Ինչո՞վ կը հոգանք մեր հազարաւոր կարիքները: Մեզ
հարկաւոր է տուն ու տեղ ունենալ, ծառայ ու աղա-
խին պահել, մեծ-մեծ գործեր սկսել, մեզ հարկաւոր
է կեանք վայելել, մեզնից հարուստների հետ ոտք

մեկնել, անձանօթներից փառաւորուել, ծանօթներից
երկրպագուել, և ուրիշ հազար ու մի տեսակ փառք
ու պատուի տիրանալ: Գանձ որ չհաւաքենք, այս բա-
ները ինչո՞վ պէտք է ձեռք բերենք:

Ո՛չ, սիրելիս, երբ Յիսուս ասում է՝ Ձեզ համար
գանձ մի հաւաքէք երկրումը, չը պէտք է կարծենք թէ
նա հակառակ է գանձ ունենալուն, նա հակառակ է
գանձ հաւաքելուն, գանձ դիզելուն: Նա արգելում է
ոչ թէ գանձ, փող ունենալը, այլ՝ աննպատակ փող
հաւաքելը: Ինչո՞ւ. որովհետեւ, ինչպէս որ աւելորդ
կերակուրները ծանրացնում են մարդուս ստամոքսը և
վնասում առողջութեանը, այնպէս էլ՝ աւելորդ փող
դիզելը խանգարում է հոգու կեանքը, և բոլորովին
փչացնում է մեր քրիստոնէական վարք ու բարքը:
Ինչ որ Յիսուս խրատում, հրամայում ու պահանջում
է մեզնից, փողի նէրը նրա հակառակն է ստիպում
անել: Այս պատճառով էլ Յիսուս աւելացնում է.
«Ձէք կարող ծառայել համ Աստծուն, համ փողին»:
«Ձէք կարող ծառայել երկու տէրերի»: Ամէն ծառայ
մէկ տիրոջ կամքն ու հրամանը պէտք է կատարի, երկու
տիրոջ կամքն ու հրամանը չի կարող կատարել: Եւ
եթէ երկու նման տէրերի չի կարելի ծառայել, ինչպէս
կարելի է ծառայել երկու հակառակ տէրերի, որոնցից
մէկը Աստուած է, միւսը՝ փող: Փողասէրը, արծաթա-
սէրը կռապաշտ է, նրա կուռքը փողն է: Երբ որ նա
կատարեալ սիրով, սրտով ու հոգով է սիրում փողը,
դրանից երևում է, որ նա փողին է անձնատուր եղել:

այսպիսով նա իր հաւատը, յոյսն ու սէրը տալիս է փողին, բոլորովին մոռացութեան տալով Աստուծոն: Բայց ո՞վ որ մի անգամ եղել է ծառայ ֆրիստոսի, նա երբէք չը պէտք է դառնայ ծառայ փողի ու մամռնայի:

Միջակ կարողութեան տէր լինելը շատ անգամ լաւ է, քան անչափ հարուստ լինելը, ինչպէս իմաստունի մէկը աղօթում էր. «Աստուած, ասում էր, հարստութիւն կամ աղքատութիւն մի տայ ինձ: Ինչո՞ւ.— որովհետեւ հարստութիւնը պահելու և վայելելու համար, իսկ աղքատութեան թշուառութիւնից ազատելու համար՝ մարդուս հարկաւորութեամբ անվերջ հոգսերի մէջ ընկնել: Բայց աղքատութիւնը այնքան չէ կարող ու չէ վնասում հոգուն, ինչքան հարստութիւնը: «Մեծ հրաշք կը համարեմ ես, ասում է Ս. Յոսան Ոսկեբերանը, որ մէկը շատ հարստութեան պէջ դառնայ ու շատ պակասութիւնների գէթ չդառնայ»: Ինչո՞ւ.— «Որովհետեւ, ասում է առաքելը, ամէն չարութեան, ամէն անկարգութեան ու մեղքի արմատը փողատիրութիւնն է: Փողատիրութիւնից առաջ է գալիս ազահութիւն, ատելութիւն, մարդասպանութիւն և, մի անգամ էլ «արծաթատիրութեամբ մոլեալ» Յուդայի ձեռքով—աստուածասպանութիւն: Ազահութիւնը մի հոգեկան հիւանդութիւն է, և աշխարհումս եղած հիւանդութիւններից ամենասարսափելին: Իմաստունը՝ ազահի արարքներից զարմացած, ձայն է տալիս. «Մի վատ հիւանդութիւն տեսայ ես արեգակի տակը. գիտէ՞ք՝ ո՞րն է. հարստութիւնը՝ իր չար տիրոջ աչքից

հեռու պահուած, խորը թաղուած»: Մինչև անգամ մահուան անկողինը չէ կարողանում մարդուս մոռացնել տալ ոսկու սէրը, փողի սէրը: Հնդկաստանի առաջին մահմէտական իշխողը, զգալով որ իր մահը մօտեցել է, հրամայեց դարսել իր առաջը իր բոլոր թանկագին քարերն ու ոսկին: Վերջին անգամը աչք գցելով նրանց վրայ՝ նա, ինչպէս մի փոքրիկ երեխայ, դառն արտասուքով լցուած, ասեց. «Ո՛հ, քանի քանի վտանգների մէջ եմ գցել ինձ, ինչքան յոգնել տանջուել եմ հոգով ու մարմնով՝ այս բոլոր գանձերը ձեռք բերելու համար. որչափ հոգսերի մէջ եմ ընկել սրանց պահելու և պահպանելու համար: Իսկ հիմա, ես մեռնում եմ և յաւիտեան պէտք է բաժանուեմ սրանցից:— Իսկ մի հարուստ գործարանատէր, որ իր համար ահագին կարողութիւն էր գիզել, մեռնելուց առաջ հրամայեց որ դարսեն իր անկողնի վրայ մէկ մեծ կոյտ նոր կտրած ոսկի դրամ: Նա գգուում էր շողշողուն ոսկիները և չէր կշտանում վրաները նայելու: Բռնելով բարձրացնում էր ու վերևից զնգ-զնգացնելով ցած էր թափում: Խեղճի ուշքը վերանում էր թափուող ոսկիների ձայնից: Բայց, երբ նա մեռաւ, իր դռան շէմքումն ընկած վերջին մուրացկանից ո՞չ հարուստ էր, ո՞չ աղքատ:

Պէտք է ասենել թէ՛ ինչ աչքով էին նայում հարստութեան վրայ հին փիլիսոփաները: Նրանցից մէկը, երբ լսեց որ իր բոլոր հարստութիւնը կորաւ, ասեց. «Այսուհետեւ ես հեշտ կը լինեմ փիլիսոփայ»:

Մի ուրիշ փիլիսոփայ, իր բոլոր հարստութիւնը կորցնելուց յետոյ՝ ասեց. «Ես չեմ փրկուի, եթէ հարստութիւնս չը կորչէր»։ Մէկն էլ մի ահագին գումար, ծովը գցելով՝ ասեց. «Աւելի լաւ է, որ ես ձեզ ընկղմեմ ջուրն ածեմ քան թէ՝ դուք—ինձ»։ Եկեղեցականս. հայրերից մէկը՝ աղնիւ ու թանկագին աղբ է անուանում հարստութիւնը։

Յիսուս, ասելով՝ Ձեզ համար գանձ մի հաւաքէք երկրումը, պատճառն էլ հետն է բերում. Որովհետեւ, ասում է, երկրումը կամ «Յէցն» — ժամօքը կոչուի, կամ Գողթը կը Գողանան։ Երկիրը, տունը, խանութը անապահով տեղ է. մարդս միշտ երկկուցի միշտ կասկածի մէջ է իր գանձի լաւ պահուելու մասին. ինչքան էլ թղթերի, լաթերի, կաշուի մէջ փաթաթենք, ինչքան էլ տուփերի, արկղերի, երկաթէ սնտուկների մէջ փակենք,—էլի հանգիստ չենք, էլի անապահով ենք։ Մինչ անգամ գետինն էլ որ փորենք ու մեր գանձը այնտեղ պահենք, գողերի ձեռքը այնտեղ էլ կը հասնի — տակից կը փորեն ու էլի կը հանեն։ Ե՛, էլ ինչ տեղ է մնում մեզ, գետերում ու ծովերում հօ՞ չենք կարող պահել մեզ մնում է իմանալ թէ ինքը Յիսուս որտեղ կը կամենար որ հաւաքէինք մեր գանձերը։

«Այլ յէր Գառնիւն հաւաքէի երկնում» ասում է. և պատճառն էլ հետն է բերում. որովհետեւ «այնպէս ո՛ւր չէցն» — ժամօքը կոչուի, ո՛ւր էլ Գողթը կը Գողանան կամ Գեղթը Գողթը կը հանեն։ Այս վերջին խօսքերով երկինք ու երկիր ստեղծող Աստուած մեզ հասկացնում

է որ մեր գանձը երկրի ո՛ր անկիւնումն էլ որ պահելու լինենք, միշտ երկկուց ունենք թէ՛ փչանալու և թէ՛ գողացուելու կողմից։ Երկնքի պէս անպահով տեղ չկայ. այնտեղ, ուր Աստուծոյ աթոռն է, ուր բիւրք բիւրոց հրեշտակներն են, ինչ գործ ունեն ցեցն ու ժանգը, գողն ու աւազակը։ Շատ անպահով տեղ է երկինքը, մանաւանդ այն պատճառով, որ ինքը Յիսուսն է ցոյց տալիս մեզ այդ տեղը։ Բայց բանը սրանումն է թէ՛ մենք մեր գանձերն ու հարստութիւնը ինչպէս պէտք է ուղարկենք այնտեղ։ Երկինքը՝ բարձր, երկիրը՝ խոր. մենք մեր մարմնաւոր ծանրութիւնով չենք կարող բարձրանալ. թեթեւութիւն հրեշտակներն էլ չեն իջնի մեզ համար։ Յակոբ հաճապետի տեսած սանդուղքն էլ, որի մի ծայրը երկրումն էր, միւսը՝ երկինքումը, — միայն ինքը տեսաւ, այն էլ՝ երազումը։ Ի՛նչպէս ուղարկենք ուրեմն, տանողն ո՞վ է։

Այս ուղարկել ուղեհանք, թէ չէ՝ տանող շատ կը ճարենք։ Ցեղ հասցնելը դժուար, անկարելի որ լինէր՝ Յիսուս ինչպէս մեզ երկինքը ցոյց կը տար. դու ատնող ասա, տանող շատ կայ։ Ամէն Աստուծո՛ւ որ կարաւաններ են որ գնում են երկրից դէպի երկինք և դու ասում ես՝ տանողն ո՞վ է։ Օր չի անց կենայ, որ այդ կարաւանին չհանդիպենք. ոտքներն այնպէս չենք փոխի, որ կարաւանի տիրոջը չպատահենք։ Բաւական է որ մեր գանձը իր տեղից շարժենք, իսկոյն հարիւրաւոր տանողներ լոյս կընկնեն, իրար ձեռքից իլլելով կը տանեն։ Ահա սիրելիս, աղքատներն են, որ շարէ

շար կապուած են այդ կարաւաններին մէջ: Եւ քանի քանի տեսակ են այդ աղքատները,—հացի կարօտ, շորի կարօտ, գիշերուայ լոյսի կարօտ, ժամպատուրագի կարօտ: Ի՞նչ որ մենք տանք այդ թշուառներին՝ թէ՛ փող, թէ՛ հաց, թէ՛ շոր, թէ՛ մի՞նչ անգամ մի բաժակ ջուր,—դրանք բոլորը կը տանեն երկինք: Ի՞նչ որ մենք այստեղ դնում ենք աղքատների, չքաւորների ձեռքը, այն բոլորը հաւաքուում է այնտեղ, երկնքումը:

Տես՝ այս ողորմելի ընտանիքը՝ պահպանող հայրը ա՛յ գործ, մանր երեխաները ամբողջ օրը քաղցած—անօթի, մօր սիրտը մարմնքեցնելով՝ հաց են պահանջում նրանից. լաւ մտածիր, մեղր ու կարագ չեն պահանջում: հաց են պահանջում. սպիտակ ու փափուկ հաց չեն ուզում: սեն ու չորն էլ ուրախութեամբ կուտեն:—Բայց տուող չկայ: «Չհաց մեր հանապազօրդ տուր մեզ այսօր» ասում ենք «Հայր մերի» մէջ. մեր ամէն օրուայ հացը այսօր էլ տուր մեզ: Մեր երկնաւոր Հայրը ինչպէս պէտք է տայ մեզ այդ հացը.—նա ունեցողի՝ ձեռքով կը տայ չունեցողին, հացի կարօտներին: Աստուած քեզ գրել է երկրի վրայ, գիտե՛ս՝ ինչի.—իր սուրբ անունը փառաւորելու համար: «Սուրբ եղիցի անուն քո» ինչո՞վ պէտք է սուրբ անես քո Աստուծոյ անունը.—քո տեսակ-տեսակ բարի գործերով: Ամէն չարիքի դիմաց՝ Աստուած մի բարիք է գրել, ամէն ցաւի համար մի դեղ: Այդ բարիքն ու դեղը քո ձեռքումն է, քո գանձիդ ու գանձարանիդ մէջ. որ օրուայ համար ես պահում կարաւանը

գնում է, տուր իրան: Բայց մենք ի՞նչ ենք տեսնում: Փողատէրը, հարուստը, Աստուծոյ ջարութիւնով տուն ու դուռը լիքը մարդը, փոխանակ միտքը բերելու այն կարաւանը, որի մի ծայրը իր մօտ է, իր կողքին, իսկ միւսը արդէն ահագին ճանապարհ կտրելով՝ Աստուծոյ աթոռին է հասել.—նա, այդ անմիտ հարուստը ուրիշ բան է մտածում: երկրիս մէջ իր անչափ գանձերն ու հարստութիւնը տեղաւորելու, աւելի խորը պահելու համար հնարք ու տեղ է փնտռում: Այդպիսի մի անմիտ հարըստի պատկեր ցոյց է տալիս մեզ Յիսուս իր սուրբ Աւետարանի մէջ:

Ահա՛ նրա խօսքերը:

«Կար մի հարուստ մարդ, որ ունէր շատ անդ ու անդաստան, մեծ մեծ այգիներ, անթիւ ոչխարների կովեր, գոմէշներ» Նրա ամբարներն ու մառանները հացով, գինով ու մրգեղէնով լիքն էր, կաթն ու մածունը, սերն ու կարագը, եղն ու մեղրը նրա տանը առուի պէս էր գնում: Օրը քսան, երեսուն մշակ հովիւ, հօտաղ, հնձաւոր, այգեպան—նրա տանը սեղան էին նստում: նրա հացով լիանում և նրան արեւշատութիւն խնդրում: Աստուած, որ նրա հաւատը փորձելու համար՝ նրան այդպիսի չափանուած առատութիւն էր տուել, նրա տուն ու տեղը այնպէս էր լցրել ամէն տեսակ բարութիւնով, որ մարդը մնացել էր շուարած: Նա մտածում էր. «Այսքան հարստութիւնս ես ի՞նչ պէտք է անեմ, որտեղ տեղաւորեմ, գետի պէս գալիս է ու գալիս: Հա՛, գիտեմ՝ ինչ կանեմ, կը քանդեմ

ամբարներս, մառաններս, մարագներս, գոմերս, փարախներս և կը շինեմ աւելի մեծերն ու ընդարձակները: Երբ ամէն բան կը շինեմ կը պատրաստեմ և ունեցածս կը տեղաւորեմ, այն ժամանակ կասեմ ինձ ու ինձ.— Այ մարդ, ահա այնքան բարիք, այնքան կարողութիւն ունես, որ չէ՛ թէ մի այն քեզ՝ քո ահագին ընտանիքին է բաւական, այլ և թէ որդիքդ, թոռներդ ու թէ թոռնորդիքդ այլ ուտեն, խմեն, հագնեն— մաշեն, կոտրեն— ջարդեն, էլի մի հարիւր տարի բաւական կը լինի: Է, երբ որ այսպէս է, դու էլ կեր, խմիր և ուրախ կաց:

Քանի որ նա այդպիսի չափ ու ձևի մէջ էր, հարիւրաւոր տարուայ պլաններ էր սարքում, յանկարծ Աստուած ձայն է տալիս նրան. «Ա՛նմիտ, դու ողորմելի, այս գիշեր հոգիդ քեզնից յետ են պահանջելու:— այդ որ սարքում՝ կարգում ես, հաւաքում լցնում ես՝ ո՛ւմը պէտք է մնայ: Հոգիդ տուած ժամանակդ գրանցից ոչինչ չես կարող վայելել, բայց մէկ տեսնենք՝ իմ պատրաստած արքայութիւնից մի բան կարո՞ղ ես վայելել. մարմնով կը մեռնես այս գիշեր, արդեօք հոգով էլ չե՞ս մեռնի յաւիտեան: Այդքան բարիքներ, այդքան առատութիւն տուի ես քեզ, միթէ՞ դու այստեղ ոչինչ չունէիր ուղարկելու. ինչի՞ համար եմ թողել այդ անտուտ ու անծայր կարաւանները քեզ մօտ, քո կողքիդ, քո շուրջդ»: Ա՛խ, ինչ բարկութիւն, ինչ կրակ է թափում Աստուած անմիտ հարուստների վրայ, որոնք երկնքի արքայութիւնը թողած՝ երկրի արքայութեան ետեւից են վազում: Զարմանալի անհոգ

ենք մենք. լաւ գիտենք որ այս երկիրը, որի վրայ մենք կարճ ժամանակով ապրելու ենք, անցաւոր է. բայց էլի այստեղ մի տուն, մի շինութիւն ունենալու համար՝ մեր բոլոր ունեցածներս ծախսում ենք, շատ անգամ արեան գնով ենք ձեռք բերում ուղածներս, իսկ երկինքը ձեռք բերելու համար, որ յաւիտեան պէտք է ժառանգենք ու վայելենք, ոչինչ ծախսեր չենք ուղղում անել, մանաւանդ որ երկինքը այնքան ծախսեր չէ պահանջում:

Հէնց այսպիսի հարուստների համար է, որ Յիսուս ձայն է տալիս. «Հշմարիտն եմ ասում ձեզ, աւելի հեշտ կարող է պատահել, որ ուղտը ասղան ծակը մտնի, քան թէ հարուստը երկնքի արքայութիւնը»: Բայց, Յիսուսի ասածը բոլոր հարուստների մասին չէ: Նա երկնքի արքայութիւնը մտնելը այդքան դժուար ու անկարելի է համարում միայն անմիտ հարուստների համար, որոնք ագահաբար դիզում են և անմտաբար փականքների տակ դնում, կամ ունայն վայելչութիւնների վրայ գործ ածում: Նայեցէք ահագին հարստութեան տէր Հայր Աբրահամին՝ երկնքի արքայութեան մէջ բազմած, այն էլ մէկ այնպիսի պատուաւոր տեղ, որ արքայութիւնը ուրիշ խօսքով «գոգն Աբրահամու» է ասուում. Գա յատուկ Յիսուսի ցոյց տուած արդար հարուստն է, որ փոխանակ երկրի վրայ իր համար փառաւոր ու շքեղ տներ շինելու՝ երկնքում ոսկէ պալատներ է պատրաստել: Լսիր հիմա, թէ երկնքում ինչպէս են փառաւոր պալատներ պատրաստում:

Հնդկաստանում մի թագաւոր կար՝ Գունդաֆոր անունով։ Սա ցանկացաւ մի քանի պալատ ունենալ իր երկրում հռոմայեցոյ կայսրների պալատի նման։ Այս պատճառով նա Աւան անունով մի հարուստ վաճառական ուղարկեց Հրէաստան, որ այնտեղ պալատ շինելու համար մի վարպետ գտնի։ Վաճառականի գնացած ժամանակը՝ Քրիստոս երեւցաւ թոմաս առաքեալին երազում և ասեց. «Այդ եկած մարդու հետ գնա՛ իր երկիրը և քարոզիր այնտեղ Աւետարանը»։ Միւս օրը առաքեալը տեսնելով Աւանին՝ յայտնեց որ նրա ուղած վարպետը ինքն է և հետը գնաց Հնդկաստան։ Գունդաֆոր թագաւորը ուրախացաւ, ցոյց տուեց վարպետին պալատների տեղը, շինութեան համար շատ ոսկի ու արծաթ տուեց, իսկ ինքը գնաց մի ուրիշ երկիր։ Առաքեալը ստացած բոլոր փողերը բաժանեց աղքատներին և սկսեց քարոզել Աւետարանը։

Անց կացաւ երկու տարի։ Գունդաֆորը եկաւ իր երկիրը և մարդ ուղարկելով վարպետի մօտ՝ հարցրեց, «Բանն ի՞նչ տեղն է մնացել, շո՞ւտ կը վերջացնես պալատների շինութիւնը»։ Առաքեալը պատասխանեց. «Ամէն բան պատրաստ է, միայն առաստաղը ծածկելն է մնում»։ Թագաւորը ուրախացաւ, և էլի ոսկի ուղարկեց, որ մնացածն էլ լրացնի։ Ս. Թոմասը այդ փողերն էլ բաժանեց չքաւոր ժողովրդին, որոնք ուրախութիւնից խօսք չէին գտնում նրան շնորհակալութիւն անելու։

Շուտով թագաւորը լուր ստացաւ, որ ինքը

խտրուած է։ Կանչեց իր մօտ Առաքեալին՝ նրան սարսափելի մահով ոջնջացնելու։ Երբ առաքեալը բերին, թագաւորը հարցրեց նրան.

— Շինել ես պալատներս։

— Շինել եմ, պատասխանեց նա, և ի՞նչ փառաւոր պալատներ են։

— Ո՞րտեղ ես շինել, ցոյց տուր տեսնեմ, ասաց թագաւորը։

— Այն պալատները դու այս կեանքում չես կարող տեսնել, ասեց առաքեալը, դու կը տեսնես միւս աշխարհը գնացած ժամանակդ, և ուրախ ուրախ կը տեղափոխուես ու կը բնակուես նրանց մէջ յաւիտեան։

Թագաւորը, այս անհասկանալի խօսքերը լսելով՝ կարծեց թէ նա համարձակում է ծաղրել իրան։ Բարկացաւ ու կատաղեց. բայց որովհետեւ չկարողացաւ խելքի գալ ու մտածել թէ ի՞նչ անի այդ անամօթ խաբեբային, առ ժամանակ հրամայեց որ նրան ու Աւանին բանտ նստեցնեն, մինչև որ նրանց համար մի չտեսնուած տանջանք կը մտածի։ Երբ ուշքի եկաւ, թագաւորը վճռեց երկուսի կաշին էլ քերթել ու իրենց այրել։ Ո՛չ ոք չէր համարձակում մի խօսք դուրս թողնել թագաւորի առաջը. սարսափելի տանջանքից ազատուելու էլ ո՛չ մի հնար չկար։ Բայց «ի՞նչ որ մարդուս համար անկարելի է, այն Աստուծոյ համար շատ հեշտ է»։ որտեղ մարդս յուսահատուում է, իր անզօրութիւնը տեսնելով, այնտեղ Աստուած հասցնում է իր օգնութիւնը իր կամքը կատարողներին։

— «Այս ի՞նչ բերիք մեր գլխին, մենք կորած ենք»,
ասում էր Աւանը բանտում:— «Մի վախենար, ասում
էր նրան առաքեալը, ես յոյս ունեմ, որ մեզ ոչինչ
վնաս չի պատահի»:

Նոյն գիշերը թագաւորի եղբայրը երազում տեսաւ
իր եղբոր պալատները, առաւօտը վաղ-վաղ գնաց թա-
գաւորին ասեց.

— Ես գիտեմ՝ դու ինձ այնքան սիրում ես, որ ինչ
էլ խնդրեմ քեզնից, չես խնայի ինձ. տուր ինձ այն
պալատները, որ շինել ես տուել երկնքում: Իսկ դրա
փոխարէն՝ ստացիր ինձնից իմ բոլոր հարստութիւնս:

— Ի՞նչ պալատների մասին ես խօսում, հարցրեց
թագաւորը:

Եղբայրը պատմեց իր երազը, և թագաւորը ասեց.

— Ես քեզ այն պալատները չեմ կարող տալ. բայց,
եթէ դու էլ ես ցանկանում այնպիսի պալատներ ու-
նենալ, մենք մի լաւ վարպետ ունենք, նա քեզ համար
էլ կը շինի:

Այս ասելուց յետոյ, թագաւորը իսկոյն ազատեց
բանտարկուածներին. ինքը իր ոտքով գնաց նրանց
առաջը, մինչև գետին գլուխ տուեց Ս. Թոմասին և
խնդրեց նրան որ ների իր անգիտութեան յանցանքը:
Իսկ Ս. առաքեալը, շնորհակալութիւն անելով Աստծուն
իր գործի յաջողութեան համար՝ թագաւորին ու նրա
եղբորը քարոզեց Ս. Աւետարանը, մկրտեց նրանց և
այսպիսով քրիստոնէութիւնը մտցրեց ամբողջ Հնդկաս-
տանում:

Յիսուս ասելով՝ Ձեր գանձը երկնքումը հաւաքե-
ցէք, իր խրատը վերջացնում է այսպէս. «Որ. վնեւեւ,
«Եւսեղ յէր Գանձն է, անպեղ էլ յէր Երկր ին վնի»: Սա
բոլորովին պարզ է. որտեղ մեր գանձն է, մեր ուշք
ու միտքն էլ է այնտեղ, մեր սիրտն ու հոգին էլ:
Բայց որովհետեւ Յիսուս կամենում է, որ մեր ուշք ու
միտքն էլ մեր սիրտն ու հոգին էլ մէ թէ երկրումս
ինի, այլ երկնքումը, այս պատճառով պահանջում է
որ մեր սրտից առաջ մեր գանձերը այնտեղ ուղարկենք:
Երբ մեր գանձարանը կը շինենք երկինքը, այն ժամա-
նակ մեր աչքն էլ երկրի վրայ չենք գցի. և այն ամէն
բաները, որոնց համար մենք դողում, հոգի ենք տա-
լիս, կը կորցնեն մեր աչքում իրանց արժէքը:

Աշխարհումս շատ տեսակ բարեգործութիւն կայ,
բայց ամենից լաւը, Աստծու սիրած ողորմութիւնն է,
որին բարեգործութեանց թագուհի են անուանում:
Ողորմութեան թռիչքը շատ արագ է ու համարձակ:
Նա երկրից դէպի երկինք գնալիս ճեղքում է օդի
ահագին տարածութիւնը, իր ետևն է թողնում լու-
սինը, թռչում է արեւից բարձր և հասնում է երկինք:
Բայց նա երկնքումն էլ չէ կանգ առնում: Անց է կե-
նում երկինքը, ոտքի տակն է թողնում հրեշտակների
գասը և բոլոր երկնային զինուորութիւնը և հասնելով
երկնից-երկինքը՝ կանգնում է ուղղակի թագաւորական
գահի առաջը: Նա պահանջում է երկնաւոր Հօրից
Նրա պարտքը, այն է՝ մէկի փոխանակ—հարիւրապա-
տիկը, փոքրի փոխանակ—մեծը, երկրաւորի փոխանակ

— երկնաւորը, մարմնաւորի փոխանակ — հոգւորը, ժամանակաւորի փոխանակ — յաւիտենականը: — Ի՞նչ երեւելի առուտուր:

Բայց հարկաւոր է որ այս առուտուրը, որ մարդն անում է Աստուծոյ հետ, անի իր ձեռքով, իր յօժար կամքով, իր կենդանութեան օրով և ո՛չ թէ՛ ուրիշի ձեռքով, ուրիշի խելքով, մահուան անկողնումը պառկած: Իր ձեռքով և ուրիշի ձեռքով արած բարերարութեան մէջ սար ու ձոր կայ: Ահա՛ ինչպէս:—Ասենք թէ երկու պանդուխտ գիշերով ճանապարհ են գնում: մէկը ճրագը իր առաջից է տանում, միւսը՝ ետեւից: Այդ ճրագներից ստուերներ են տարածուում գետնի վերայ: Առաջից ճրագ տանողի ստուերը ետեւիցն է գնում: Իսկ ետեւից տանողի ստուերը առաջիցն է գնում և չէ թողնում որ ճանապարհորդը իր առջեւ եղած գարն ու փոսը, քարն ու քոյր լաւ տեսնի:

Մարդս էլ այս աշխարհում մի պանդուխտ է, որովհետեւ մեր հայրենիքը երկինքն է: Մեռնելիս ամէն մէկս ճանապարհ ենք ընկնում գէպի յաւիտենական կեանքը: Եթէ մեր մեղքերի ահագին ստուերը մեր առաջից գնայ երկնային Գոտաւորի մօտ, ի՞նչ օգուտ պէտք է տայ ետեւներիցս եկող անժամանակ ու տկամայ տուած ողորմութեան նուազ լոյսը: Մեր ողորմութեան, մեր բարեգործութեան լոյսը մեր առաջից պէտք է ուղարկենք, մեր առողջութեան, խելքը գրլխներին եղած ժամանակը, մեր ձեռքով և չպէտք է սպասենք այն ճրագներին, որ մեր ժառանգները մեր

մահից յետոյ կը կամենան ուղարկել մեր ետեւից: Այն էլ, Աստուծո՛ք գիտէ, կը վառեն նրանք մեզ համար այդ ճրագները:

Այսպէս սիրելիս, միւս կեանքում մեզ չեն հարցնի թէ՛ ձեր աշխարհում ի՞նչ կերաք, ի՞նչ խմեցիք, ի՞նչ հագաք, ո՛ւմը զարմացրիք, ումի՞ց փառաւորուեցիք: Այնտեղ մեզ կասեն՝ ի՞նչ որ ձեր հողեղէն, ժամանակաւոր աշխարհում կերաք, խմեցիք, — ձեզ հալալ տեսնենք՝ ձեր վերջին օրուայ համար մի բան ուղարկել էք պահելու այս մեր լուսեղէն, յաւիտենական աշխարհի գանձարանում:





Բ Ա Ն Գ.

Արդ՝ եղբրուք դուք կատարեալք, որպէս եւ Հայրն

ձեր երկնաւոր կատարեալ է:

Մատթ. Ծ. 48:



Իսուս, 30 տարեկան Հասակում դուրս եկաւ Իսրայէլի ժողովրդի մէջ իր քարոզներով: Նա՝ եղած օրէնքների հակառակ ոչինչ չէր քարոզում, այլ նրանց աւելի բացատրում էր ու լրացնում: Ինքն էլ էր ասում. «Ես նրա համար չեմ եկել որ եղած օրէնքները քանդեմ: Այլ եկել եմ նրանց լրացնելու»: Եւ Նա, ձեռք առնելով նրանց օրէնքները՝ մէկ-մէկ բացատրում ու լրացնում էր իր քարոզների մէջ:

Բայց Յիսուսին պէտք էր տեսնել օրէնքները բացատրելիս, Նրան պէտք էր լսել երկնային իմաստութիւնները երկրաւոր մտքերով հասկացնելիս: Պէտք էր տեսնել ու լսել Նրան ոչ թէ այն պատճառով, որ

մինչեւ Նրա աշխարհ գալը՝ մարդկանց մտքերը կապուած կաշկանդուած էին օրէնքի տառի վրայ, այլ այն պատճառով, որ իր խօսքերով Նա բաց էր անում մեզ համար երկինք տանող ճանապարհը, որտեղից եկել է ինքը: Եթէ երկար էլ լինի, եթէ ծուռն ու քարքարոտ էլ լինի այդ ճանապարհը, մենք պէտք է աչքներս խուփ հետեւենք Նրան, որովհետեւ ինքն է «ճանապարհը»: «Ո՛վ ուզում է գնալ Հօրս մօտ, ասում է Յիսուս, միայն ինձանով կարող է գնալ»:

Հիմա մտածիր, սիրելիս, թէ՛ երբ ճանապարհ ցոյց տուող Յիսուս բաց անի իր աստուածային բերանը, մենք՝ որ Նրա ձեռքի գործն ենք, Նրա ոտքի հողն ենք, ի՞նչպէս պէտք էր ահանջ դնենք Նրան: Կարող ենք անուշադիր թողնել Նրա բերանից դուրս եկած որ և իցէ խօսքը: Պէտք է լաւ համոզուած լինենք, որ Նա մեզ չի մնորեցնի, որ Նա և միայն Նա կարող էր ամէն բան ցոյց տալ, յայտնել ու ասել մեզ ճշմարտութեամբ, քանի որ ինքն է ճշմարտութիւնը, «մարմնացած ճշմարտութիւնը»: Եւ եթէ գնանք Նրա ցոյց տուած ճանապարհովը, մենք յաւիտեան կապրենք, կը վայելենք յաւիտեանական կեանքը, որովհետեւ ինքն է մի և նոյն ժամանակ և ամենքիս կեանք տուողն ու հէնց «կեանքը»: Նա մեզ տուել է երկրաւոր, ժամանակաւոր կեանքը, բայց դրանով չէ բաւականանում: Նա ուզում է մեզ տալ և երկնային, յաւիտեանական կեանքը, որովհետեւ, թէպէտ մենք երկրումն ենք բնակուում, բայց իսկապէս երկնաքաղաքացի ենք:

երկնքի համար ենք ստեղծուած, երկինքը պէտք է վայելենք:

Ճշմոքիտ է, Յիսուս չը քանդեց եղած օրէնքները, բայց և չը թողեց այնպէս, ինչպէս որ կային, ինչպէս որ երևում էին. այլ տակն ու վրայ արեց և ցոյց տուեց, որ մարդիկ միայն նրանց աստառն էին տեսնում: Իսկական երեսը նրանց հոգու աչքից ծածկուած էր: Այդ էր պատճառը, որ Իսրայէլացոց մեծ մասը, այն է՝ դպիրներն ու փարիսեցիները կամ ուրիշ խօսքով՝ ուսումնականներն ու կեղծաւորները, արտաքին արարողութիւններին աւելի մեծ նշանակութիւն էին տալիս, քան թէ օրէնքի ներքին ոգուն: (Մեր այսօրուայ ժողովրդի մեծ մասի հասկացողութիւնն էլ այդպէս է): Մի խօսքով՝ հրէից հասկացած օրէնքների ու Յիսուսի քարոզած օրէնքների մէջ մեծ զանազանութիւն կայ. այնքան մեծ զանազանութիւն՝ ինչքան որ կայ հոգու և մարմնի մէջ, առարկայի և իր ստուերի մէջ:

Յիսուս, եղած օրէնքները բացատրելիս, վեր է առնում իբրև օրինակ նրանցից մէկը և ասում:— Դուք ձեր ժողովրդանոցներում ձեր ուսուցիչներից կամ հէնց ինքներդ սուրբ գրքից լսած կը լինէք թէ այս ինչ բանը այսպէս պէտք է անել. բայց ես ձեզ ասում եմ որ՝ ոչ թէ այդպէս պէտք է անել, այլ այն, ինչ որ օրէնքի ոգին է պահանջում: Ահա մի քանի օրինակ: Դուք լսել էք, ի հարկէ, որ օրէնքը ձեզ ասում է՝ «Մի սպանիր»: Իսկ ես ձեզ ասում եմ՝ ոչ թէ միայն

չպէտք է մարդ սպանէք, այլ և չպէտք է այնպիսի մի բան անէք, որից մարդասպանութիւն առաջ գայ: Օրինակ. Մէկին «Յիմար» ասելուց պէտք է զգուշանաս. որովհետև այդ խօսքից յետոյ բարկութիւնդ շարժում է, իսկ յետոյ՝ շատ հեռու չէ ծեծն ու սպանութիւնը:

Դուք լսել էք նոյնպէս որ օրէնքը հրամայում է թէ՝ «Ննութիւն մի անիր», անկարգ, անառակ կեանք մի անց կացնի, ամուսնական սուրբ օրէնքը մի պղծիւր, ընտանիքի պատիւը մի ոտնակոխ անի: Չկարծես թէ դու անպատճառ պէտք է մէկի հետ անառակ կեանք անցկացնես, որ Աստուծոյ հրամանին հակառակ գնացած լինես: Այ՛, եթէ մէկին ծուռն աչքով էլ մտիկ տաս, իմ հաշուով, դու էլի շնութիւն ես արել: Եւ ուղիղն ուղղում ես՝ շատ լաւ կանես որ քեզ սխալեցնող, քո միտքը ծռող աչքը քո ձեռքով հանես, կուրանաս, քան թէ երկու աչք ունենաս ու չար ճանապարհին ման գաս: Այդ չար աչքիդ տուած վնասն էլ միայն այն հօ չի լինի որ քեզ բարի ճանապարհից հանում է, թանկագին ժամանակդ փչացնում է, ծանօթի ու բարեկամի մօտ անունդ կոտրում է, հարստութիւնդ ոչնչացնում է. այլ մեծ վնասն այն է լինելու որ յաւիտենական կեանքի փոխանակ՝ քեզ համար յաւիտենական տանջանք է պատրաստում: Եւ ծուռ աչք ասելով էլ ոչ թէ մարմնաւոր աչքը պէտք է հասկանաս, այլ՝ հոգու աչքը, ծուռ մտքի աչքը, գէշ ցանկութեան աչքը, մանաւանդ որ՝ մարմնաւոր աչքը հանելով՝ մտքի, սրտի ու ցանկութեան աչքը չենք հանում: Կարճ, ասելով

աւելի լաւ կանես որ՝ զրկուես այն բանից, որին աչքիդ չափ սիրում ես, և արքայութեան արժանանաս, քան թէ սիրածդ վայելես և արքայութիւնից զրկուես:

Դուք այն էլ լսած կը լինէք որ ասուած է թէ՛ — Ո՛չ ոքի միջ ների, ոչ ոքի միջ համբերի, «Աչքի փոխանակ աչքը հանեցէք, ատամի փոխանակ ատամը փշրեցէք, ձեռքի տեղ՝ ձեռքը, ոտքի տեղ՝ ոտքը կոտրեցէք, վերքի տեղ վէրք՝ հարուածի փոխանակ հարուած հասցրէք» մի խօսքով՝ ո՛վ ինչ կողմով վնաս է հասցնում, դուք էլ այն կողմով նրան իր արժանաւոր պատասխանը տուէք: *) Բայց ես ձեզ ասում եմ: Տեսա՛ր՝ գիմացիդ մարդը չարի, անիրաւի մէկն է, մի հակառակիր նրան: Կտրելի է դու ասես՝ շատ էլ չար է, անիրաւ է, եթէ ինձ անպատուում է, պէտք է լռեմ ուրեմն. տուած անպատուութեանը չպէտք է պատասխանեմ:—Այո՛, ասում է Յիսուս, պէտք է լռես: Եթէ շապիկդ խլի, շորդ էլ հետը տուր. եթէ երեսիդ ապտակ խլի, միւսն էլ դէմ արա. եթէ հայհոյի լռութեամբ ընդունիր: Մի խօսքով՝ մի հակառակիր չարին, անիրաւին:

Մենք շատ կը սխալուենք, եթէ Յիսուսի ասած այս խօսքերը հէնց այսպէս էլ հաւանալու լինենք. որովհետեւ այստեղ խօսքը ո՛չ թէ իրաւունքի վրայ է, այլ՝ քրիստոնէական համբերութեան: Երբ ասում է՝

*) Մովսէս մարգարէի դատաստանական օրէնքը այդպէս էր հրամայում, եւ յատուկ դատաւորների համար էր գրուած:

Թո՛ղ որ շորդ էլ հանեն, թո՛ղ որ աւելի հայհոյեն,— նա դրանով ո՛չ թէ ուզում է ասել թէ հէնց նահատակուիր ուրիշի ձեռքին, լռի՛ր՝ ո՛վ ինչ ուզենայ քեզ ասել, անել: Այլ ուզում է ասել թէ ինչ որ կարելի է համբերութեամբ անել, այն չի կարելի թօփ ու թուանքով անել. խփողին խփելով, ծեծողին ծեծելով՝— դու կրակի վրայ կրակ ես աւելացնում, և շատ հեշտութեամբ մի փոքրիկ կայծից մի ահագին հրդեհ է առաջ գալիս: Բայց համբերելով՝ դու քեզ անպատուողի լեզուն կապում: ձեռքը թուլացնում ես, նրա զէնքը ձեռքից վէր ես գցել տալիս. նա ամաչում է, նա զղջում է, նա իրան յաղթուած է տեսնում: Զի՞ պատահել որ՝ երբ մէկին անզգուշութեամբ մի վատ, մի ծանր խօսք ես ասել և նա քեզ չի պատասխանել, դու ուրիշ անգամ ամօթից չես կարողացել երեսին նայել: Քաջը ո՛չ թէ նա է, ո՛վ որ չարին չարութեամբ է պատասխանում. քաջը նա է, որ ո՛չ միայն չար չէ անում, այլ՝ չարին բարութեամբ է պատասխանում:

Բարիին բարի հատուցանելը՝ մարդկային է,

Զարին չար հատուցանելը՝ անառնային է.

Բարիին չար հատուցանելը՝ գիւային է,

Զարին բարի հատուցանելը՝ աստուածային է:

Պատմում են թէ՛ մէկ օր Հայր Աբրահամը նստած էր իր վրանի դռանը, երբ մօտեցաւ նրան մօտ 120 տարեկան մի մարդ: Աբրահամը, որ առանց հիւրի հաց չէր ուտում, օտարականին տեսնելով՝ ուրախ-ուրախ

հրաւիրեց նրան իր վրանը: Օրը մթնել էր. վրանումը Աբրահամի ծառաները իրիկնահաց պատրաստեցին: Հացի նստելուց առաջ Աբրահամը սկսեց աղօթք անել: Յետ նայեց, տեսաւ որ հիւրը աղօթք չէ անում: Աբրահամը, այս բանի վրայ զարմանալով, հարցրեց նրան.

— Ե՛ղբայր, ինչո՞ւ չես աղօթում:

Հիւրը պատասխանեց.

— Ես միայն կրակին եմ երկրպագում և ուրիշ Աստուած չեմ ճանաչում:

Այս պատասխանի վրայ Աբրահամը բարկացաւ ու նրան դուրս արեց վրանից: Այն ժամանակ Աստուած ձայն տուեց.

— Աբրահամ, ո՞ւր է օտարականը:

— Տէ՛ր, ես նրան դուրս արի իմ վրանից, որովհետեւ քեզ չէր երկրպագում:

— Օրհնուած, ասեց Աստուած, այդ մարդը իր ամբողջ կեանքում ինձ անարգում, անպատուում էր. բայց ես նրան հարիւր տարուց աւելի համբերեցի, դու մի գիշեր չկարողացա՞ր համբերել:

Դուք այն էլ լսած կը լինէք, ասում է Յիսուս, թէ՛ «Ընկերոջդ սիրի՛ր, թշնամուդ ատի՛ր»: Իսկ ես ասում եմ. մեծ բան չէ, որ ընկերոջդ, եղբորդ, բարեկամիդ սիրես. այդպէս հօ մաքսաւորներն ու մեղաւորներն էլ են անում: Ել քո արածդ ինչո՞վ պէտք է աւելի լինի նրանց արածից: Վերջին տգէտը, յետին անառակն էլ իր ընկերոջը, իր բարեկամին սիրում է. դա մեծ շնորհք չէ: Իմ ուղածս այս է՝ որ դու

«Թշնամուդ սիրես»: Ո՛ւմ որ Աստուած ստեղծելիս ճակատին դրել է իր կնիքը, ո՞վ որ կրում է իր վրայ «մարդ» անունը,—նա է, որ պէտք է սիրուի ու սիրի. նա պէտք է սիրի ամենքին, ամենքը նրան: Ուրեմն, Յիսուսի պահանջած սէրը մարդկային սէրն է, *Ժողովուրդային* է: Երբ մենք կունենանք մեր մէջ այդ սուրբ սիրոյ կրակը, երբ մենք սէր ցոյց կը տանք ամէն մարդու, մեր խելքը, շնորհքը, ոյժը, կարողութիւնը, մի խօսքով մեր ամբողջ մարդկութիւնը նրա ձեռքի տակը գնելով, նրան նուիրելով, նրան զօհելով,—այն ժամանակ և միայն այն ժամանակ մենք կատարած կը լինենք այն վսեմ գործը, որ ասում է *Ժողովուրդային* է:

Ինքը մարդասէր Յիսուս սիրում էր ո՛չ թէ այս կամ այն մարդուն, ո՛չ թէ ծանօթի կամ անծանօթի, ո՛չ թէ այս կամ այն երկրի մարդուն, այս կամ այն ազգի մարդուն, այլ՝ իսկապէս մարդուն, որ ամէն տեղ և ամէն ժամանակ հաւատար է նրա աչքումը, հաւատար է Ադամայ որդի լինելովը, հաւատար է մահկանացու լինելովը, հաւատար է այս կեանքի վշտերովը, հաւատար է միւս կեանքի յուսովը: Եւ այնքան է սիրում մարդուն, որ իր կեանքը զոհ է բերում խաչի վրայ նրա փրկութեան համար: Ո՛հ, ինչ սէր կարող է համեմատուել այս սիրոյ հետ: Եթէ մոռոնք թէ՛ ինչ էր Նա երկնքի մէջ և ինչ եղաւ երկրի վրայ. եթէ կռենք թէ ինչ բանի էր արժանի Նա, և ինչ ստացաւ,—կը տեսնենք որ Նա անձնուիրութեան ու մարդասիրութեան մէկ այնպիսի օրինակ էր, որին ո՛չ

մեր միտքը կարող է հասնել ոչ լեզուն պատմել, ոչ գրիչը նկարագրել կարող է:

Այնպէս էլ դու պէտք է սիրես ամենքին՝ թէ բարեկամի, թէ թշնամու, թէ ծանօթի, թէ օտարի, թէ հայի, թէ թուրքի: Նայեցէք ձեր երկնաւոր Հօրը. իր արեւը աշխարհ ուղարկելիս էլ չէ հարցնում թէ՛ տեսնենք լաւն ո՞վ է, վատն ո՞վ և իր անձրեւն ուղարկելիս չէ հարցնում՝ տեսնենք արգարն ո՞վ է, մեղաւորն ո՞վ: Նա արժանաւոր ու անարժան չէ հարցնում, այլ արեւն էլ անձրեւն էլ հաւաստրապէս ուղարկում է ամենքի վրայ:

Այսպէս, երբ Աստուած հրամայում է՝ մարդ մի սպանիր, շնութիւն մի անիր և այլն.— դու ոչ թէ անպատճառ հրամանի խօսքերը պէտք է կատարես, այլ աւելի նրա ներքին իմաստը, նրա միտքը, նրա նպատակը պէտք է հասկանաս: Ասենք թէ երկրագործը, կամենալով հանգստացնել իր եզներին, հրամայում է իր մշակին որ այս ինչ օրը վար չանի: Եթէ մշակը հողատիրոջ հրամանի միայն խօսքերը հասկանայ՝ առանց իմաստը հասկանալու, եզները լծի ու ամբողջ օրը վաղեցնի գաշաի մի ծայրից միւս ծայրը և յոգնեցնի անասուններին.— դրանից ինչ դուրս կը գայ: Այն՝ որ, ճշմարիտ է, մշակը երկրագործի հրամանը կատարում է, գաշտը չվարելով, բայց չէ՞ որ եզներին աննպատակ վաղեցնելով՝ ոչ միայն չէ հանգստացնում նրանց, այլ շատ կարելի է, եթէ նոյն օրը նա գաշտը վարելու լինէր, այնքան չտանջուէին անասունները:

* * *

Այս և սրանց նման շատ խրատներ տալուց յետոյ, Յիսուս իր բոլոր պահանջները կամենալով աւելի լաւ հասկացնել, իր բոլոր ասածներն ու ասելիքները կարճ կտրելով այսպէս է վերջացնում. «Մի՛ խօսով, այնպէ՛»
 Կարաւալ պէտք է լինէ՛ր, ինչպէ՛ս յերկնաստէ՛ր Հայրը Կարաւալ է՛»: Յիսուս այս վերջին խօսքով ուզում է մեզ աստուածանման մարդիկ դարձնել: Եւ շատ պարզ է: Եթէ Նա՝ «Մարդ մի սպանիր» ասելով՝ ուզում է սջնջացնել մեր մէջ մարդասպանութեան պատճառները, եթէ «Շնութիւն մի անիր» ասելով՝ ուզում է ամէն անկարգ ցանկութեան կրակը հանգցնել մեր մէջ, եթէ «Չարին մի հակառակուիր» ասելով՝ ուզում է արմատից հանել մեր սրտի բարկութեան թոյնը, եթէ վերջապէս «Սիրիր թշնամուդ» ասելով՝ ուզում է մարդասիրութեան ղգացմունք արմատացնել սրաներումս,— ուրեմն ամէն բանից երեւում է, որ Նա մեզ ուզում է մեր ընկած վիճակից բարձրացնել, աստուածանման վիճակի հասցնել:

Կարելի է, դու մտածես՝ ես ինչպէս կարող եմ նմանուել Աստծուն.— Աստուած աշխարհի ստեղծող, ես Նրա ձեռքի գործը. Աստուած աշխարհի պահող, ես առանց Նրա պահպանութեան՝ մի օր, մի ժամ չեմ կարող ապրել, Աստուած ամենակարող, ես մի թոյլ արարած, Աստուած ամենապուրը, ես մի ողորմելի մեղաւոր. Աստուած ինչ ասեմ, ոչ նրա սկիզբն է յայտնի, ոչ էլ վերջ կունենայ. ես մի օր ստեղծուել եմ, մի օր պէտք է մեռնեմ:

*

Չէ՛, եղբայր, այդպէս որ մտածես, դու մի աւագի հատիկ էլ չես Աստուծոյ առաջը. բայց Աստուծոն նմանուելը բոլորովին ուրիշ բան է: Չէ՞ որ առաջ էլ նման էիր Աստուծուն, ասենք՝ դու չէիր, քո պապն էր, առաջին մարդն էր—Ադամ. բայց թէ՛ դու, թէ՛ նա—Երկուսդ էլ հօ մարդ էք: Ի՞նչպէս էր Աստուած ստեղծել Ադամին.—Իր պատկերով ու իր նմանութիւնով: Ահա՛ նրա խօսքը. «Եկէ՛ք մարդ ստեղծենք՝ մեր պատկերով ու մեր նմանութիւնով»: Բայց այստեղ պատկեր ու նմանութիւն խօսքերը Աստուծոյ կերպարանքի մասին չէ՛ ասուած:

«Աստուծոյ պատկեր» ասելով՝ նրա իշխանութիւնը պէտք է հասկանաս, ոյն իշխանութիւնը, որ Աստուած իբրեւ ստեղծող՝ ունի ամբողջ աշխարհի ու բոլոր արարածների վրայ: Նա՛ է երկնքի ու երկրի ծովի ու ցամաքի տէրը, նրա կամքն է, ամենքին կառավարողը. նա է, ինչպէս իր կամքով տուել է մեզ հոգի ու մարմին, կարող է իր իշխանութիւնով քանդել ու քայքայել մեր մարմինը, յետ պահանջել մեզ տուած հոգին: Նա է միայն մեր կեանքի տէրը. «Նրանով է, որ կանք ու շարժուում ենք», ասում է առաքեալը:

Երբ ասում ենք՝ Աստուած մարդուս ստեղծեց իր պատկերին, գրանով հասկանում ենք այն, որ Նա իր ստեղծած բոլոր աշխարհը մարդուս ձեռքի տակը դրեց և նրան տէր ու իշխան կարգելով երկրին՝ օրհնեց ու ասեց. «Աձեցէ՛ք ու շատացէ՛ք, ողջ աշխարհը լցրէ՛ք ու նրան տիրեցէ՛ք»: Եւ այն օրից մարդը աճում ու

շատանում է, հետզհետէ լցնում է երկրիս անմարդաբնակ տեղերը և տիրում է նրան, իշխում է նրա վրայ: Աստուած մարդուն իր պատկերին ստեղծելով՝ գրանով մի իշխանական, մի թագաւորական թագ դրեց նրա գլխին. չէ՞ որ մարդն էլ նրա ստեղծագործութեան թագն ու պսակն էր: Եւ մարդը իր բանականութեան շնորհիւ տիրում ու իշխում է ամէն բանի, հնազանդեցնում է իրան բոլոր շնչաւորներին, խոնարհեցնում է իր կամքին կատաղի գազաններին, յաղթում է ամէն դժուարութիւնների: Կենդանիների թագաւոր առիւծն անգամ զգում է մարդու մէջ Աստուծոյ պատկերի ոյժն ու զօրութիւնը:

«Աստուծոյ նմանութիւնը» ի՞նչ է: Աստուած հօգի է, սուրբ է: Մարդս էլ պէտք է նմանուի Աստուծոն իր հօգեւոր կեանքով, իր սրբութիւնով: Ի հարկէ, մարդս ո՛չ մի ժամանակ չի կարող լինել Աստուծոյ չափ սուրբ, ինչպէս որ չի կարող նրա չափ բարի լինել. Յիսուսի ասածի պէս՝ «բարին միայն Աստուած է»: Բայց ամէն մարդ պէտք է աշխատի Աստուծու պէս սուրբ լինել, ինչքան որ մարդս իր մարդկային բնութիւնով կարող է հասնել սրբութեան: Մարդս Աստուծոյ նմանութիւնը վայելում էր, քանի որ ապրում էր փափկութեան դրախտի մէջ. բայց հէնց որ նա զրկուեց այդ փառքից, նրա հետ էլ կորցրեց Աստուծոյ նմանութիւնը: Նա, Աստուծոյ հրամանի դէմ՝ մեղանչելով՝ մեղքի ծառայ դարձաւ: Եւ այնուհետեւ սկսեց գլորուել մէկ մեղքից՝ դէպի միւսը, և ինչքան նա շատ մեղքերի հանդիպեց,

ինչքան նա խորը խրուեց մեղքերի մէջ, այնքան նրանում՝ Աստուծոյ նմանութիւնը աւելի պակասեց, նսեմացաւ, կորաւ և վերջը բոլորովին անհետացաւ ու նմանութեցաւ անբան անասունի: Այն օրուանից նրան մնում է միայն աշխատել ամէն կերպ, որ բարձրանայ իր ստոր վիճակից, վերականգնի իր մարդկային պատիւը, որպէս զի կարողանայ նորից ձեռք բերել այն փառքը, որով նա փառաւորուած էր Աստուծոյ նրմանութիւնը կորցնելուց առաջ:

Յիսուս մեզինց պահանջում է որ լինենք *կապարեալ*: Բայց ի՞նչպէս պէտք է լինենք կատարեալ, խելքով, իմաստութիւնով, այդ գեռ բաւական չէ: Ճշմարիտ իմաստունը ո՛չ թէ շատ ուսեալ ու գիտուն մարդն է, այլ նա է, որ երկիրը թողած՝ երկինք է գիմում, իր կամքը թողած՝ Աստուծոյ կամքն է կատարում: Ճշմարիտ իմաստունը ժամանակաւոր գանձ չէ հաւաքում և իր յոյսն ու ապաւենը հաւաքած գանձը չէ շինում, փառք ու պատուի ետեւից չէ ընկնում, սրտի ուղածները չէ կատարում, ո՛չ թէ երկար, այլ բարի կեանք է ցանկանում: Հասարակ գիւղացին, որ կատարում է Աստուծոյ կամքը, աւելի լաւ է, քան թէ այն իմաստունը, որ իր Աստուծո՞ր թողած՝ երկնքի աստղերն է համարում: Իմաստութիւնը շատ լաւ բան է, բայց մաքուր խիղճը և բարեգործ կեանքը նրանից աւելի լաւ է: Ընդհակառակն, մարդիկ իմաստութիւնն աւելի են փնտռում, քան թէ բարի կեանքը, այս պատճառով շատերը սխալմունքների մէջ են ընկնում և ունեցած

իմաստութիւնը իրանց օգուտ չէ տալիս: Դատաստանի օրը մեզ չեն հարցնի թէ՛ ինչ ենք կարգացել, այլ՝ թէ ինչ ենք արել: Եթէ իմաստութեանը հետ չունենք անարատ վարք ու բարք, եթէ իմաստուն լինելով՝ բարոյական մարդ չենք, — երբէք չենք կարող ասել թէ կատարեալ մարդ ենք:

Բայց երկու տեսակ բարոյականութիւն կայ. մէկը մեզ արգելում է չար գործ կատարելը, միւսը մեզ հրամայում է բարի գործ կատարել: Մէկը՝ առանց միւսի անկատար է: Աստուած իր պատուիրանքների մէջ մեզ երկու կերպով է խրատում: ասում է՝ այս արա՛, այն մի՛ անիր: Մենք էլ նրա պատուիրանքների մի մասը պէտք է յանձնէ՛նք՝ առնէ՛նք, միւսից պէտք է հրաժարուե՛նք: Այս պատճառով քահանայի առաջը խոստովանուելիս «Մեղայի» մէջ մեզ խոնարհեցնելով Աստուծոյ առաջը՝ ասում ենք. «Ձի ո՛չ զյանձնառականսն կատարեցի, և ո՛չ ի հրաժարելեացն հեռացայ»: Մեղաւոր եմ, Տէր, ասում ենք, որովհետեւ ո՛չ այն եմ արել, ինչ որ հրամայուած է ինձ անել, ոչ էլ նրանից եմ հեռացել, ինչ որ ինձ արգելուած է անել:

Մենակ հրաժարական պատուիրանքները կատարելը բաւական չէ. պէտք է որ յանձնառականներն էլ կատարենք: Ինչ օգուտ, եթէ դու ո՛չ ոքի չարութիւն չես անի, բայց ոչ ոքի էլ բարութիւն չես անի: Բաւական չէ որ ոչ ոքի ապտակ չխփես, հարկաւոր է որ ձեռքովդ մի քանի թշուառի արցունքները սրբես: Բաւական չէ, որ մարդ չսպանես, պէտք է որ մարդ էլ

ազատես սպանութիւնից: Բաւական չէ, որ չար ճանապարհներ ման չգաս: Հարկաւոր է որ գնաս այն ամէն տեղը, ուր կանչուած է քեզ քո պարտականութիւնը:

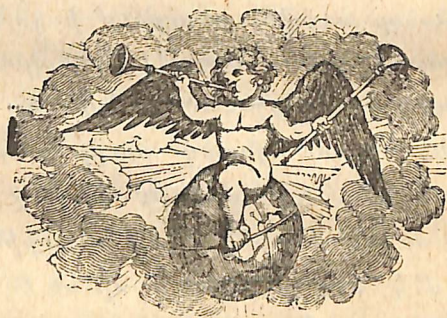
Հրամայելով՝ որ լինենք կատարեալ, Յիսուս աւելացնում է՝ Ինչպէ՞ս և յէջ ելինք—որ Հայրը կատարեալ է: Ասացի որ մեր երկնաւոր Հայրը հոգի է, սուրբ է: Մարգարէի թէպէտ հոգի չէ, բայց ստեղծուած է աւելի հոգեւոր կեանքի, քան թէ մարմնաւոր կեանքի համար: Բայց մարմինը մեր մէջ իր ստոր ցանկութիւններով այնպէս է խեղդել հոգին, որ մեզանում հոգեւոր կեանքի նշոյլն անգամ չէ մնացել: Մեր կեանքը այնքան հոգեւոր չէ, որքան անասնական է: Մենք առաւօտը զարթում ենք՝ ինչ ուտենք, ինչ խմենք ասելով. երեկոյին քնում ենք՝ ցերեկուայ անկարգ, զեղխ կեանքի ծանրութիւնից թմրած, հոգիներս մեռցրած. և եթէ մի քիչ կարողութիւն մնացել է մեզանում, այն էլ գործ ենք դնում հետեւեալ օրուայ պլանները կազմելով:

Աստուած հոգիների Հայրն է և Նրա գերգաստանը հոգեւոր գերդաստան է: Իսկ մենք, երբ հոգով Աստուծոյ որդիք չենք, օրը քսան անգամ էլ որ նրան «Հայր մեր» անուանենք, Աստուած մեր Հայրը չէ և չի լինի: Սրանից երևում է, որ մեր երկնաւոր Հօր պէս կատարեալ լինելու համար՝ մենք պէտք է ունենանք ներքին սրբութիւն, մենք պէտք է սրտով սուրբ լինենք: «Սուրբ սիրտ հաստատիր մէջս, Աստուած», ձայն էր տալիս Դաւիթը թագաւորական գահի բարձրութիւնից: Անց կացաւ հազար տարի, և Գալիլեայի

ժի լերան գլխից Յիսուս քարոզում էր. «Նրանի՛ նրանց, որոնք սուրբ են սրտով»:

Բայց լաւ պէտք է հասկանանք «սուրբ» բառի բուն նշանակութիւնը: Սուրբ ասելով՝ մեզանում հասկանում են մեզ ք չունենալը. բայց միայն մեզ ք չունենալը դեռ սրբութիւն չէ: Ի՛նչպէս որ մենք միայն պատժից ազատ լինելով՝ երջանիկ չենք, այլ միայն այն ժամանակն ենք մեզ երջանիկ համարում, երբ պատժի ու տանջանքների փոխանակ՝ ուրախութիւն ենք վայելում: այդպէս էլ մենք այն ժամանակ կը լինենք սուրբ, երբ մեզ քի տեղը բռնում է սրբութիւնը, այսինքն՝ երբ սրբութիւնը մարդու բնաւորութիւնն է դառնում: Իսկ եթէ սրտի մէջ սրբութիւն չկայ, անպատճառ կայ անսրբութիւն, որ առաջին դէպքում իսկոյն ինքն իրեն ցոյց է տալիս: Մեղքը, մոլութիւնը այն ժամանակ կարող է սրտից դուրս քշուած համարուել, երբ դրանց տեղը բուն են դնում այնտեղ սուրբ բնաւորութիւն և առաքինութիւն: Այն մարդը, որի մէջ չկայ առաքինութիւն, ո՛չ թէ մեղքից դէպի առաքինութիւնն է գնում, այլ մէկ մեղքից դէպի միւսն է գլորուում: Իսկ մեր երկնաւոր Հօրը «նմանուելու» համար՝ մեզ ներքին փոփոխութիւն է հարկաւոր, հոգեւոր փոփոխութիւն է հարկաւոր: «Մինչև որ մարգարէ ջրից ու հոգուց չճնուի, ասում է Յիսուս— չի կարող մոռնել երկնքի արքայութիւնը»: Իսկ հոգոց Թնո՛ւէլ—նշանակում է՝ հոգեպէս ծնուել, հոգեւոր կերպով ծնուել: Այսինքն՝ մեզ ք գործելու ընդունակութիւնը թողնել

— և նորից իբրև հոգեւոր մարդ ծնուել: Ասածուն «նմանուելու» միակ միջոցն ու հնարը մեր հոգեւոր ծնունդն է: Հոգեւոր ծնունդը մարդուս բնութեան մէջ մի հիմնական փոփոխութիւն է մտցնում և մեզ Աստուծոյ ընտանիքի, Նրա հոգեւոր գերգաստանի անդամ է շինում և այսպիսով մեզ համարձակութիւն է տալիս Նրան «Հայր» անուանելու: Ինչպէս որ դարբնոցի հնոցի մէջ դրուած երկաթը կրակի սաստկութիւնից մաքրուում է ժանգից և կարմրում կրակ դառնում, այնպէս էլ այն մարդը, որ թողնում է աշխարհը և երեսը դարձնում է դէպի Աստուած, մաքրուում է իր հոգեւոր արատներից և փոխուում նոր մարդ է դառնում:



Բ Ա Ն Դ.

Շաբաթ վասն մարդոյ եղել, եւ ոչ եթէ մարդ վասն շաբաթու:

Մարկ. Բ. 27:

Մեր եկեղեցին տարուայ մէջ շատ տօներ է կատարում և նրանք բոլորը սրբոց պատուի համար են սահմանուած: Բայց բոլոր տօների մէջ կայ մէկը, որ սահմանուած է Ասածուն փառաւորելու համար: Այդ տօնը կրկնուում է ամէն շաբաթ և է կրկն: Բոլոր տօները սահմանել են կամ առաքեալները, կամ մեր Ս. Հայրապետները, իսկ կիւրակին սահմանել է Ինքն Աստուած: Կիւրակին բոլոր տօների մէջ այնքան է նշանաւոր, որ նրա անունով մի քանի նշանաւոր տօներ էլ համարուում են կիւրակի: Այդպիսի տօների մասին մեր տօնացոյցը ասում է՝ «Այսօր կիւրակի է»:

Կիւրակին Աստուծոյ տուած տասը պատուիրանքներից մէկն է. ուրեմն, ոչ մի տօն նրան չի կարող

հաւասարուել: Կիւրակին միւս բոլոր տօներէից մէկ էլ նրանով է զանազանուում: որ ուրիշ տօներ՝ մի ազգ կատարում է, միւսը չէ կատարում: Իսկ կիւրակին տօնում են ոչ միայն բոլոր քրիստոնեայ ազգերը, այլ և մովսիսականներն (հրէաները) ու մահմէտականները (տաճիկները, պարսիկները), այն զանազանութիւնով որ՝ մահմէտականները տօնում են «*Իբր*», մովսիսականները շաբաթ օրը, քրիստոնեաները՝ *Եւսթի*: Ամենքն էլ շաբաթուայ եօթն օրից մէկը նուիրում են Աստծուն: Նրան նուիրում օրերի անուններն էլ մի և նոյնն են ցոյց տալիս: Այսպէս.

«*Ուրբաթ*» բառը ասորերէն է և նրանց լեզուում ասուում է *Էր-ա-պաթ*, որ նշանակում է *Էր-թա*, այսինքն՝ լրումն ստեղծագործութեան:

«*Շաբաթ*» բառը եբրայերէն է, և նշանակում է *Շաբթ*:

«*Կիւրակի*» յունարէն է, և նշանակում է *Կիւր-ակի*, տէրունական, այսինքն՝ Տիրոջ համար որոշուած օր:

Աստուած վեց օրում աշխարհը ստեղծելուց յետոյ՝ եօթներորդ օրը հանգստացաւ և հրամայեց որ մարդիկ էլ վեց օր աշխատեն, իսկ եօթներորդ օրը Աստծուն նուիրեն: Քրիստոսից յետոյ Նրա առաքելները, ի պատիւ Նրա յարութեան, շաբաթուայ փոխանակ, որ վերջին օրն էր, սահմանեցին կիւրակին, որ առաջին օրն է *):

*) «*Կիւրակի*» գրաբարում ասուում է «*միաշաբաթ*», այսինքն՝ շաբաթուայ առաջին օր: Այս է պատճառը, որ նրանից յետոյ եկող օրը ասուում է «*երկուշաբթի*»:

Աստուած ասում է. «*Յիշիր, որ սուրբ պահես շաբաթ օրը. վեց օր աշխատիր և կատարիր քո բոլոր գործերը, իսկ եօթներորդ օրը՝ հանգստեան օր է քո Տիրոջ համար: Այդ օրը գործ մի՛ շինիր՝ ոչ դու, ոչ քո որդիդ, ոչ քո աղջիկդ, ոչ քո ծառադ ու աղախինդ, ոչ քո եզգ ու էջդ, ոչ քո ամէն անասունդ...*»:

Այս հրամանը կատարուում էր տասը պատուիրանքները տալուց էլ առաջ: Երբ խորայնացիները անապատումը մանանայ էին ժողովում, տեսնում ենք, որ նրանց իշխանները գալիս գանգատուում են Մովսէսին որ ժողովուրդը վեցերորդ օրը երկու օրուայ պաշար է ժողովում, չէ՞ որ ամէն օր միայն մէկ օրուայ պաշար պէտք է ժողովուրի: Մովսէսը նրանց պատասխանեց. «*Վնաս չունի, վաղը հանգստեան սուրբ շաբաթն է*»: Սա պարզ ապացոյց է, որ շաբաթը հաստատուել է ուղղակի աշխարհի ստեղծուելուց յետոյ:

Ասում ենք՝ եօթներորդ օրը Աստուած հանգստացաւ: Շատ կռացաւ բարձրացաւ արդեօք, շատ բեռ կրեց, շատ աշխատեց ձեռքով ու ոտքով, որ կարիք զգաց հանգստանալու: Արդեօք երկնքի՞ ստեղծելու վրայ շատ չարժարուեց, թէ երկրի, արեւի, լուսնի ու անթիւ, անհամար աստղերի ստեղծելը աւելի յոգնեցրեց Նրան, թէ՛ ծովերի ու ցամաքների, սարերի ու ձորերի ստեղծելը, — որ հանգստացաւ: Կամ թէ, կարելի է, կաւից մարդ ստեղծելը Նրանից շատ ժամանակ խլեց:

Այս ինչ եմ ասում. այդ բոլորը՝ իրանց ամէն

սարք ու կարգով Նա ստեղծեց, ամէն օր միայն մէկ խօսք ասելով. «Թող լինի լոյս», «Թող ջրերը բաժանուեն ցամաքներից», «Թող օգը լցուի թռչուններիով, ցամաքը՝ ամէն տեսակ կենդանիներով, ջրերը՝ ձկներով» — և ահա շունչ — կենդանիներ էր՝ որ վիտուում էին վերև — ներքև, ձայներ էր՝ որ լսուում որոտում էին այն բոլոր տեղերում, ուր մի օր առաջ ձայն-ծալուռն չէր լսուում: Ինչ կար, ուրեմն, հանգստանալու երբ Ստեղծողի խօսքն էր գործ տեսնում, ո՛չ թէ ձեռքերն ու ոտքերը: Ուղիղն այն է՝ որ հանգստացաւ — ասելով ուղում ենք ասել՝ վերջացրեց իր գործը, աշխարհի ստեղծագործութիւնը: Անկասկած, Աստուած կարող էր՝ փոխանակ վեց օրում ստեղծելու, մէկ օրում մի ժամում մի րոպէում ստեղծել, երբ ստեղծողը իր բերանից դուրս եկող մէկ խօսքն էր: Բայց, ամէն օր մի բան միայն ստեղծելով, այն էլ՝ Կեռ ամենահարկաւորը, յետոյ միւսները — Աստուած ուզեց սովորեցընել, որ մենք էլ մեր գործերը կարգ ու կանոնով առաջ տանենք: Իսկ կարգ ու կանոն պահպանելը այնքան մեծ նշանակութիւն ունի, որ մի գիտնականի ասելուն պէս՝ առանց կարգ ու կանոնի մեր կեանքի երեք մասից երկուսը զուր է կորչում:

Աստուծոյ պատուիրանքի միւս կէսը հրամայում է շաբաթ օրը ոչինչ գործ չլինել: Եւ հրէաները, այդ հրամանի իսկական միտքը չը հասկանալով, քիչ էր մնում, որ կերակուր ծամելն էլ հրամանին հակառակ գործ համարէին, այնքան միտքը թողած՝ բառին էին

հետևում: Բայց մենակ գործ չը շինելը՝ շաբաթուայ ճշմարիտ պահպանելը չէ ցոյց տալիս: Անգործութիւնը՝ փոխանակ շաբաթը սրբելու՝ եղծում փչացնում է շաբաթը: Անգործութիւնը, պարապութիւնը ամէն չարութեանց ու անկարգութեանց մայրն է և պարապ մարդը գոթիքի սիւներից մէկն է: Աշխատանքը օրհնուած է, պարապութիւնը՝ անիծուած:

Հրէից հասկացողութեամբ շաբաթ օրը ոչ միայն սովորական գործ չպէտք էր շինել, այլ և նրանց ռաբբիները մի ցուցակ էին կազմել, սրի մէջ արգելում էր հազար ու մի տեսակ բաներ: Սրինակ շաբաթ օրը չէր կարելի հագնել այնպիսի կօշիկներ, որոնց մէջ բեռն (մեխ) էր լինում ցցուած, որովհետև այդպիսի կօշիկները բեռն էր համարուում: Իսկ բեռն չունեցող կօշիկներ՝ կարելի էր հագնել: Կի մարդ կարող էր տանել մէկ մեծ բոքոն (կլոր հաց), իսկ երկուսով չէր կարելի, որովհետև երկուսի ձեռքին նոյն հացը բեռն էր համարուում:

Յիսուս, որ օրէնքների մասին ունեցած սխալ հասկացողութիւնը հրէից քահանաների ու փարիսեցիների երեսներովն էր տալիս, շաբաթուայ բռն նշանակութիւնը նրանց հասկացնելու համար՝ շաբաթ օրերն էլ, ուրիշ օրերի պէս, իր գործն էր տեսնում: Մէկ անգամ, շաբաթ օրով, Յիսուս իր աշակերտներով անցնում էր հանգերովը, հասած արտերի կողմը: Աշակերտները, որ երկար ժամանակ անօթի էին մնացել, էլ չկարողանալով դիմանալ սաստիկ քաղցածութեանը՝

սկսեցին հասկեր քաղել, բռներու մը փշրել, քամու տալ և ցորենը ուտել: Փարիսեցիները լրտեսները ծածուկ հետևում էին Յիսուսին՝ տեսնելու արգետք այդ օրը Նա օրէնքի հակառակ բան չի՞ անի, որ մատուցելին փաթաթեն ու մեղաւոր դուրս բերեն Նրան ժողովրդի ու օրէնքի առաջը: Հէնց որ նրանք աշակերտների արածը տեսան, մօտեցան Յիսուսին. «Տես՝ ինչ են տնում աշակերտներդ, այնպիսի բան են անում, ինչ որ արգելուած է անել շաբաթ օրը»: Թէպէտ օրէնքով արգելուած էր շաբաթ օրով հասկ կտրելն ու ջարդելը, բայց ռաբբիները դրանից մի քիչ էլ հեռու էին գնացել. նրանց կարծիքով հասկ կտրելը կարելի էր հնձի տեղ ընդունել, հասկ տրորելն էլ՝ հասկ ջարդելու տեղ ընդունել: Այս պատճառով աշակերտների արածը՝ քարկոծուելու արժանի մեղք էին համարում:

Յիսուս նրանց պատասխանեց. «Լաւ, այդ որ ասում էք, ինչո՞ւ այն էլ չէք միտքներդ բերում, թէ ինչ արեց Դաւիթը և իր հետ եղած մարդիկ, երբ քաղցել էին: Ինչպէս եղաւ, որ նա մօտաւ տաճարը ու կերաւ այն հացը, որ միայն քահանաները կարող էին ուտել, և ոչ աշխարհականները: Իսկ եթէ Դաւիթը, այդ ձեր սիրած մեծ ու սուրբ թագաւորը կարող էր օրէնքի հակառակ վարուել, այն էլ շաբաթ օրը, և դարձեալ անմեղ է համարուում—հապա իմ խեղճ աշակերտները ինչո՞ւ պէտք է մեղաւոր համարուեն, երբ իրանք էլ սովից տանջուած՝ հասկ են փշրում ու ցորենն ուտում»: Հրէից անհասկացողութիւնը այն

տեղն էր հասել, որ շաբաթ օրով մահից մարդ ազատելն էլ մեղք էին համարում: Եւ, երբ Յիսուս այդ օրերին բժշկութիւններ էր անում, մէկի չորացած ձեռքն էր առողջացնում, միւրի բորոտութիւնն էր սրբում, այս կոյրի աչքն էր բաց անում, այն անգամաւոյժի անդամներն էր ամրացնում և փարիսեցիները կատաղութիւններից իրանց անելիքը չգիտէին, այն ժամանակ Յիսուս նրանց ասում էր. «Ի՞նչ էք կարծում. շաբաթ օրով հոգի ապրեցնելն է լաւ, թէ հոգի կորցնելը. բարի աստուածահաճոյ գործ անելն է լաւ, թէ անգործ նստելը: Ո՛ղորմելիներ, լաւ մտածեցէք. շաբաթ է մարդու համար սպեղծութիւն, ինչպէս լաւ է մարդու համար օրէնքն է մեզ համար, թէ մենք ենք օրէնքի համար, շորերն են մեզ համար, թէ մենք շորերի համար: Լաւ իմանաք, որ ձեզ հետ խօսողը՝ ինչպէս ձեր տէրն է, ինչպէս ժամանակի ու յաւիտենականութեան տէրն է,—այնպէս էլ ամէն օրուայ ու շաբաթուայ տէրն է»:

Պատմում են որ՝ մի և նոյն օրը Յիսուս տեսաւ մի մարդ, որ գործ էր շինում: Նա ասեց նրան, «Ո՛վ մարդ, եթէ գիտես՝ ինչ ես անում, երանի՞ քեզ. իսկ եթէ չգիտես՝ ինչ ես անում, վա՛յ քեզ»: Սրանով Յիսուս ուղղում էր ասել. Ո՛վ մարդ, եթէ հաւատիդ պատուէրը գիտենալով ես շաբաթ օրով գործ շինում երանի՞ քեզ, որովհետեւ արածդ ուղիղ է. իսկ եթէ պատուէրը չհասկանալով ես անում վա՛յ քեզ, որովհետեւ արածդ սխալ է: Ահա՛ մի բացատրութիւն, որին ուրիշ ոչինչ չէ մնում աւելացնելու:

Այժմ մեր մասին խօսենք: Մենք հայերս որ լուսաւորուած ենք աւետարանի լուսով, առաջին քրիստոնեայ ազգն ենք, և շաբաթուայ առաջին օրը՝ կիրակին, մեզ համար հանգստեան օր ենք ընդունել: — Կարո՞ղ ենք պարծենալ, որ այդ օրուայ նշանակութիւնը աւելի լաւ ենք հասկացել, քան հրէաները: Շաբաթուայ վեց օրը գլուխներս կախ՝ ամենքս մեր բանին ու գործին ենք հետեւում, մեր ապրուստը հոգում: Բացում ենք և կիրակին, մեր տէր Յիսուս Քրիստոսի յարութեան հրաշալի օրը: Օ՜ ինչ օր է այդ օրհնած օրը: Ինչ մտքեր, ինչ յիշատակներ է զարթեցնում դա ամէն քրիստոնէի մէջ: Մեր ամենքիս փրկութեան համար տանջուած, չարչարուած և աւազակների մէջ տեղը խաչուած Յիսուսի յարութեան փառաւոր օրը, երկու բանով պէտք է զբաղուենք — Աստուծոյ հրամանը կատարելով և մեր փրկութիւնը տօնելով: Այդ օրը եկեղեցին մեզ Ս. Պատարագի է հրաւիրում, հրաւիրում է որ մեր աչքով տեսնենք մեզ փրկողի մահը, այն սարսափելի անցքը, որ երկար ու ձիգ տարիներ առաջ պատահել է Գողգոթայի վրայ: Մահուան բաժակը, որ Յիսուս խաչի վրայ խմելուց առաջ՝ Սիօն սարի վերնատանը խմեց, պէտք է բարձրանայ մեր աչքի առաջը, — այն բաժակը, որ մեզ համար կեանքի բաժակ դարձաւ: Ահա այսպիսի հոգեւոր ճաշի, այսպիսի շքեղ հանգիստ է հրաւիրում մեզ եկեղեցին:

Եկեղեցու հրաւերը շատ վաղ է սկսուում — լուսածագին: Հնչում է տաճարի կամարներում Ս. Ներ-

սէս Շնորհալու շնորհալի երգի ձայնը: Զարթել է մեծ հայրապետը գիշերով, Զէյթունի կողմերը, Կիլիկիայի ժայռերում: զարթել են նրա հետ և իր սուրբ սրտի աստուածային զգացմունքները. զարկում է սրտի թելերին, ինչպէս ալտիսոսիկ քնարի լարերին: Եւ ի՞նչ է ուզում սուրբ ծերունին, ի՞նչ է ուզում ազգի հայրապետը: Ուզում է մի ընդհանուր երգով փառաբանել Ստեղծողին, ուզում է շնորհակալութիւն անել Նորան գիշերային հանգիստ քնի համար. ուզում է խնդրել Նրանից որ կարողանայ առաջիկայ օրը խաղաղութեամբ անցկացնել: Մտերից ու ամէն տեսակ թռչնիկներից առաջ է կամենում լսելի առնել իր ցանկութիւնները. կամենում է «գիշերով յիշել Տիրոջ անունը»: Իր անհուն սիրտը բուրվառ է շինել և անուշահոտ խնկան ծուխն ու՝ բոլորը բարձրացնում է դէպի Արարչի գահը:

«Զարթիք, փառք իմ, զարթիք, և ես զարթեայց առաւօտուց»: Զէ՛ ասում. Զարթեցէք, իմ որդիք. ասում է՝ Զարթիք, իմ փառք, իմ պարծանք, իմ օրախոսութիւն: Զարթեցէք, ծերք և տղայք. զարթեցէք, երիտասարդք և կուսանք, զարթեցէք: Զարթեցէք, հոգով հարսների, որ սպասում էք սուրբ փեսայի գալուն: Զարթեցէք, լապտերներդ պատրաստեցէք. ձիթի փոխանակ ջերմ արցունքներ լցրէք: Եկէք, ահ ու դուրսով աղօթքի կանգնենք և մեր մեղքերը խոստովանուենք: Փեսան ողորմած է. կը ների մեր մեղքերը. զարթեցէք»:

Այսպէս, եկեղեցին լեզու դարձած՝ իր որդիքն է կանչում, հրաւիրում մերթ խնդրելով, մերթ հրամայելով։ Ախ, որդիքը ուրիշ աշխարհումն են, երազների աշխարհում։ Ինտէլիգէնտ ժողովուրդը, բարձր դասակարգը, լուսադէմին է անկողին մտել, և նա շատ էլ օրերի հաշիւը չէ պահում։ Նրա համար կամ կիրակի չկայ, կամ հէնց ամէն օր էլ կիրակի է։ Իսկ եկեղեցին, հաւատը նրա մտքի անկիւնովն էլ չեն անցնում։ Վաճառական ժողովուրդը առաւօտը կանուխ խանութ գնալիք չունի։ Կակուղ բարձի վրայ շունչ է տալիս, շունչ առնում։ շատ էլ եկեղեցին ճանաչում է, բայց ինչ դրա ժամանակն է, այնտեղ էլ հօ առ ու տուր չկայ։ Արհեստաւոր ժողովուրդը որ անհամբեր լուսանալուն էր սպասում, արդէն ոտքի վրայ է։ Բայց եկեղեցին ուրիշներն էլ կարող են գնալ, հապա գինետները ո՞ր օրուայ համար են։ Իսկ ամէն տեսակ խառն ամբօխը—գէպի հրապարակներն ու բազարն են շտապում՝ ծախելու, առնելու կամ աննպատակ թափառելու։ Իսկ այնտեղ, եկեղեցումը, տիրացունքը բեմի առաջը կանգնած՝ ծանր ու բարակ երգում են՝ «Վասն ժողովրդեանս, որք մոռանեն ընդ դրունս սրբոյ եկեղեցոյ, զՏէր աղաչեսցուք»։ Եւ այս ամէնը լինում է բոլորովին դատարկ եկեղեցում, չորս պատերի մէջ։

Ուրեմն հայ ժողովուրդը ինչպէս է հասկանում հանգստեան օրը,—մի մասը մինչև ճաշ, միւսը մինչև նախաճաշ՝ անուշ քնի մէջ են։ Իսկ այնտեղ պաշտօնն

էլ է վերջանում, պատարագն էլ։ Ոտքի վրայ եղածներից մի մասը բազարն է շտապում միւսը՝ գինետունը։ Եւ քահանան աղօթքների մէջ, սարկաւազը քարոզների մէջ, պատարագիչը անարիւն Զոհի առաջը՝ խնդրուածքներ է որ լանում են այն ժողովրդի համար, որ միանգամայն կորցրել է եկեղեցու ճանապարհը։

Խորայեւացի ժողովուրդը, որ շաբաթ օրը որ և է գործ չինելուց այնպէս էր հրաժարում ինչպէս մենք սատանայից, իմ կարծիքով, աւելի լաւ էր անում, քան թէ մենք, որ կիրակի օրը անում ենք ամէն անկարգ բան, գնում ենք ամէն անկարգ տեղ, նայում ենք ամէն անկարգ տեսարանի, ականջ ենք դնում ամէն անկարգ անկարգ խօսք ու զրոյցի, դուրս ենք հանում բերաններիցս ամէն անվայել խօսք ու հայհոյանք, նրստում ենք անչափ ու անկարգ կեր ու խումբի։ Փոխանակ մեզ այդ օրը կարգին պահելու, զսպելու՝ մենք հենց այդ օրն ենք մեզ ամէն բան թոյլ տալիս։ Եւ այս մեր անկարգ արարմունքով մենք ո՛չ թէ պատուում ու փառաւորում ենք Աստուծոյ անունը, այլ անարգում ու կողոպտում ենք Նորանից Իր փառքը։

Եթէ լաւ քննենք դատարանները մոնող զանգատները, դեղատները մոնող դեղատոմսերը, գերեզմանատները մոնող գիւղիները,—այն ժամանակ շատ հեշտ կը նկատենք, որ՝ այն կռիւները, որոնց մասին գանգաւաններ են եղել, այն հիւանդութիւնները, որոնց պատճառով դեղատոմսեր են գրուել, այն սպանու-

Թիւնները, որոնցից մահ է առաջացել, — գրանք բոլորը մեծ մասամբ պատահել են կիրակի օրերը: Այս բոլորը ցոյց է տալիս որ՝ շաբաթը մի անգամ հանգստութեան համար սահմանուած օրը մենք անց ենք կացնում մարմնաւոր ու հոգեւոր տանջանքների մէջ: Այս օրը սահմանուած է սրբելու համար, մենք պղծում ենք սահմանուած է Աստծուն նուիրելու համար, մենք նուիրում ենք սատանային:

Ինչ է նշանակում կիրակին նուիրել Աստուծոյն. նշանակում է՝ այդ օրը անցկացնել Աստուածահաճոյ գործերի մէջ. իսկ Աստծուն հաճելի գործերն են՝ մի կողմ թողնել մարմնապաշտութիւնը, մարմնի ցանկութիւնները կատարելը, զբաղուել աստուածապաշտութեամբ ու հոգեւոր գործերով: Օրհնունութիւն մեր ս. հայրապետներին, օրհնութիւն նրանց յիշատակը: Նրանք արիւն—քրտինք թափեցին, կեանքները մաշեցին, և սրբազան ծէսերով ու արարողութիւններով այնպէս պայծառացրին մեր եկեղեցին, որ նա դարձաւ մի երկնային դրախտ: Ինքը Քրիստոս այդ դրախտի պլանը քաշեց, Աստուած վերեւից նրա հիմքըն օրհնեց, Թադէոսն ու Բարթոլոմէոսը ծառերը տնկեցին, Լուսաւորիչը ցանկով սլաքեց, Թարգմանիչները ակօսներ քաջ արին, Վարդանանք իրանց արիւնով ջրեցին (ոռոգեցին), Շնորհալին դանակն առաւ յօտեց. հայ ազգը պտուղները վայելեց: Ահա թէ ինչ է եկեղեցին, նա մեր հոգեւոր կեանքի վառարանն է, աշխարհային աղմուկներից զերծ մնալու խաղաղ նաւահանգիստն է:

Եկեղեցի գնալը, պաշտամունքի ու ս. պատարագի ներկայ լինելը, իր խնդրուածքը քահանայի ալօթքների հետ խառնելը, Ս. Աւետարանի կարգալու միջոցին աւետարեր Յիսուսին ականջ դնելը, — այս բոլորը ամէն քրիստոնէի սրբազան պարտականութիւնն է: Յիրաւի, ինչ արժէ մարդուս համար՝ շաբաթուայ մէջ մի-երկու ժամ կտրուել աշխարհից ու նրա հրապոյրներից, մանկ Աստուծոյ տունը, որտեղ ականջիդ հասած ամէն ձայն՝ հոգուդ հետ է խօսում, որտեղ հետը խօսողը Աստուած է և իր սիրելիները: Ինչպէս ճշդուած ու թմրած հոգիդ մի փոքր շարժուում ու թարմանում է. ինչպէս թեթեւացած ես զգում քեզ:

Կիրակին եկեղեցում բաց է անում մեր հոգու առաջը սրբոց ժողովարանը: Այդ ժողովարանի սուրբ անդամներին թէպէտ մարմնաւոր սչքով չենք տեսնում, բայց նրանց սրտաշարժ խօսքերը, նրանց հոգեպարար մտքերը, որոնք եկեղեցու կամարները թնդացնելուց առաջ՝ իրանց խցերի պատերն են ցնցել, — պարզ ու որոշ հասնում են մեր ականջին ու մեզ զմայլեցնում: Նրանք թեւաւորում են մեր հոգին, որ այդ միջոցին նեղ գտնելով իր համար տաճարի ցած կամարները, երկնային բարձր կամարներն է սլանում: Հայոց երկրի ամէն նահանգ, ամէն գաւառ ունի այդ ժողովարանում իր արժանաւոր ներկայացուցիչը: Սահակն ու Մեսրոպը՝ իրանց աշակերտներով, Խորենացին՝ իր ընկերներով, երկնային բանաստեղծների, հոգեւոր երգիչների մի ստուար բազմութիւն թնգացնում են եկեղեցին իրանց

սրտայոյզ երգերով, տաղերով ու մեղեդիներով:

Կիրակի օրը ժամ—պատարագ տեսանելը այն-
քան մեծ նշանակութիւն է ունեցել հայի համար, որ
քահանայի առաջը խոստովանուողը այս էլ է եղել ա-
սելիս. «Կիրակի օրը եկեղեցի չեմ գնացել» մեղայ
Աստուծոյ: Ո՛չ ոք չի կարող կիրակի օրով եկեղեցի
չգնալը արգարացնել նրանով որ այնտեղ լաւ ժամեր-
գութիւն չկայ, հոգեւորականների մէջ կարգ—կանոն
չկայ, լաւ ձայնաւոր երգիչներ չկան և այլն: Դրանք
այնպիսի հանգամանքներ են, որ մեզ չեն կարող մեր
Աստուծոց հեռացնելու պատճառ դառնալ: Դու ո՛չ մի-
այն ինքդ պէտք է եկեղեցի յաճախես, այլ և շաա
սիրուն քան արած կը լինես, եթէ մատաղ մանուկնե-
րդ էլ հետդ տանես: Եթէ դու եկեղեցասիրութիւնը,
քո պապերի գովական սովորութիւններն ու ծէսերը,
սրբազան երգեցողութեան, աւետարանի փրկարար
խօսքերին, քահանայի հոգեշահ քարոզներին ականջ
դնելը մանկութիւնից հաստատես երեխայիդ անարատ
սըրտումը, պէտք է հաւատացած լինես, որ մեծ գործ
արած կը լինես Աստուծոյ տնտեսութեան մէջ:

Բաղդաւոր ժամանակներում էին ապրում մեր
հայրերը: Պապենական սովորութեան համաձայն հացի
նստելիս, հացից վեր կենալիս, երեխաները պէտք է
ոտքի կանգնած, ձեռնամաճ՝ «Հայր մերն» ասէին: Իսկ
երեկոյեան, անկողին մտնելուց առաջ՝ պապը, տատը,
ծնուները, որդիք, թոռներ միասին կանգնում «Եկես-
ցէ» և «Հաւատով խոստովանիմքն» էին ասում և ա-

պա երեսները խաչակնքելով՝ անկողին մտնում: Ինչ
երկիւղածութիւն, ինչ ջերմեռանդութիւն էր տիրա-
պետում մանուկների սրտին: Այստեղ էր ահա կեան-
քի համն ու հոտը, այստեղ էր օջախի սրբութիւնն
ու հաստատութիւնը, այստեղ էր պատին ու պատ-
կառանքը. այստեղ ողջ տունը մի հոգի դարձած՝ կանգ-
նում էր տիրոջ առաջը: Իսկ հիմայ ինչպէս կորցրել
ենք ճանապարհներս, ինչպէս մոռացել հաւատներս,
ինչպէս փոխուել են հոգիներս, ինչպէս սառել, դա-
տարկուել, ծխոտուել...

Կիրակի օրը քրիստոնեան տանը պէտք է կարգայ
կրօնական, բարոյական գրուածքների, որոնց մէջ իր
համար հոգեւոր կերակուր կարող է գտնուել: Թող
կարդա՝ հայ—քրիստոնեան՝ Ս. Աւետարանը, Յիսու-
սի վերջին շաբաթը, թող կարդա՝ «Մարգարիտ ար-
քայութեան երկնից», «Չարչարանքի շաբաթը», թող կար-
դա՝ «Դրախտի ընտանիքը», «Մրմունջը Յիսուսի» և ուրիշ
այս բովանդակութեամբ գրքեր:

Քրիստոնէի պարտքն է կիրակի օրերը մանաւանդ
յիշել չքաւորներին, աղքատներին. օգնել նրանց, թե-
թեւացնել նրանց վիճակը, ինչով որ կարելի է տեսու-
թիւն գնալ հիւանդներին, բանտարկեալներին և առ
հասարակ օրը անցկացնել բարեգործութիւնով: Չմո-
ռանա՛նք, որ եթէ կիրակի օրը սովորական գործով
պարապել անվայել է, աւելի անվայել են զանազան ան-
կարգ զուարճութիւնները, որոնցով մարդիկ ուզում են
սպանել ժամանակը:

Ինքը Պօղոս առաքեալը ողորմութիւն տալը հրամայում է աւելի կիրակի օրը, որ տուողների մէջ աւելի եռանդ շարժի: Կիրակին այն պատճառով է դրա համար յարմարաւոր օր համարուում, որ այդ օրը դադարում է ամէն աշխատանք և հոգին հանգստանում է, իսկ գլխաւոր պատճառն այն է, որ այդ օրը մենք շատ շնորհների ենք արժանացել: Կիրակի օրը խորտակուեց մահը, ջնջուեց նզովքը, ոչնչացաւ մեղքը, կործանուեցին դժբախտի դռները: Աստուած հաշտուեց մարդու հետ, մարդկային ազգը լաւագոյն վիճակի արժանացաւ, և արեգակը տեսաւ սքանչելի տեսարան, — այն է՝ որ մարդը դարձաւ անմահ: Առաքեալը այսպէս հանդիսացնելով կիրակին, կարծես, ասում է ամեն մէկիս. «Մտածիր, ով մարդ, թէ ի՞նչքան բազմաթիւ ու մեծ շնորհների ես արժանացել դու այս օրը, ի՞նչպիսի չարիքներից ես փրկուել, ի՞նչ էիր առաջ, և ի՞նչ ես հիմա: Մենք սովոր ենք չքեղ հանդէսներով ու ճօխ սեղաններով տօնել մեր ծննդեան օրը. ի՞նչքան աւելի պէտք է պատուենք այն օրը, որին կարելի է անուանել մարդկային բնութեան ծննդեան օր: Որովհետեւ մենք կորած էինք՝ գտնուեցանք, մեռած էինք՝ կենդանացանք, թշնամի էինք՝ հաշտուեցանք: Ուրեմն, մենք պէտք է տօնենք այս օրը ոչ թէ չափազանց կերուխումով, այլ հոգւոր պատիւ տալով սրան, այն է՝ մեր չքաւոր եղբայրներին ամէն դէպքում օգնելով: Այն Աստուածը, որ ասեց՝ Թո՛ղ երկիրը բուսցնի ամէն տեսակ խոտ ու բոյս, — միթէ չէր կարող

հրամայել, որ աշխարհի ամէն կողմը ոսկու գետեր վաղէին: Բայց նա չկամեցաւ այս, այլ թողեց որ շատերը խեղճ ապրեն թէ՛ իրանց և թէ՛ մեր օգտի համար: Թողեց որ՝ ով իրան մի բանում մեղաւոր է ըզգում, մխիթարուի նրանով որ Աստուած նրա կողքին չքաւորներ ու աղքատներ է դրել, որպէս զի նրանց վրայով, ինչպէս մի կամրջով, անցնի, գնայ երկնքի արքայութիւնը: Ինքն Աստուած էլ, երբ աշխարհ եկաւ ու մարդկանց մէջ բնակեց, հարկաւոր համարեց ամէն խեղճերի հոգսը քաշել: Նա՛ որ մէկ խօսքով ստեղծում էր ամէն բան, նա՛ որ հրաշալի կերպով հացերը շատացրեց, — կարող էր մի բոպէսում լոյս գցել հաղարաւոր գանձեր, բայց չորեց՝ այլ հրամայեց իր աշակերտներին, որ մի արկղ պահեն, ժողովրդից ստացած փողերը մէջը ժողովեն և այն փողերով օգնեն խեղճերին: Ահա թէ ո՛ւմ օրինակին պէտք է հետևենք մենք ամէնքս, եթէ կամենում ենք ամենողորմ և մարդասէր Յիսուսին ոչ թէ դատաւոր, այլ պարտապան տեսնել հանդերձեալ կեանքում:

Երբ կսրբենք ու կը սրբացնենք կիրակին սուրբ մտածութիւններով, սուրբ ճանապարհներով, սուրբ գործերով, — այն ժամանակ հասկացած կը լինենք այդ օրուայ մեծ նշանակութիւնը, և միայն այն ժամանակ կատարած կը լինենք Աստուծոյ պատուիրանքը, որ ասում է. «Յիշեա՛ սրբել զօրշաբաթու»:



ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1. ՅԻՍՈՒՍ ԲՐԻՍՏՈՍԻ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ, 1892,
36. *երես. գինն է 8 կոպեկ.*
2. ՉԱՐԶԱՐԱՆՔԻ ՇՆՔԱԹԸ, 1894, 80 *երես,*
գինը՝ 15 կոպեկ.
3. ՊԱՐԶ ԲԱՐՈՋՆԵՐ, 1895, *երես,* 75

ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ՝

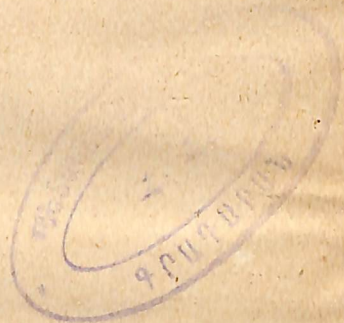
1. ՏԱՐԵՐԲ ԲՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ.
2. ԲԵԹԼԵՀԷՄԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ԶԻԹԵՆԵԱՑ ԼԵՌԸ.

ՄԵՐ ՏԷՐ ՅԻՍՈՒՍ ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԵՐԿՐԱԴՈՐ ԿԵԱՆՔԸ.



9h2c

154



871

0024779

8764

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0027719

